

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

PREDLOG

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ
O SPROVOĐENJU STRATEGIJE RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA
U CRNOJ GORI (2020-2024)

Podgorica, novembar 2024. godine

SADRŽAJ

I UVODNI REZIME.....	3
1.1. Realizacija aktivnosti u 2024. godini.....	4
1.2. Osvrt na ostvarenost operativnih ciljeva (ključna dostignuća).....	10
1.3. Pregled izazova u sprovođenju strateškog dokumenta.....	15
II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STRATEŠKOG I OPERATIVNIH CILJEVA (STATUS INDIKATORA USPJEHA).....	15
2.1. Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima.....	23
III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA POSLEDNU GODINU SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA.....	Error!
Bookmark not defined25	
IV NALAZI EVALUACIJE.....	73
V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA.....	79
5.1. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za 2024. godinu.....	79
5.2. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za cjelokupan period sprovođenja strateškog dokumenta.....	80
VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA.....	82

I UVODNI REZIME

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 17. januara 2020. godine, usvojila Strategiju razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024) sa pratećim Akcionim planom za 2020-2021. godinu. Strategija je donesena kao izraz potrebe da se odgovori na izazove pred kojima se stručno obrazovanje nalazi. To su izazovi koje je nametnuo brzi razvoj novih znanja i tehnologija, uticaj digitalizacije na ekonomiju i tržište rada, rastuća težnja za visokokvalifikovanom radnom snagom, proces globalizacije i demografski trendovi, česte promjene potreba tržišta rada. Sve to zahtijevalo je potrebu uspostavljanja fleksibilnog sistema stručnog obrazovanja, sa razvijenim sistemom osiguranja kvaliteta, koji daje mogućnost različitih puteva obrazovanja i mogućnosti za napredovanje, koji promoviše i podstiče kvalitet i izvrsnost u učenju i vještinama za potpuno ostvarivanje ličnog potencijala.

Strateški cilj razvoja stručnog obrazovanja definisan Strategijom je: *Kvalitetan i inkluzivan sistem stručnog obrazovanja koji je osnov za cjeloživotno učenje, ekonomsku i socijalnu integraciju, lični i profesionalni razvoj pojedinca, sa efektivnim sistemom upravljanja i finansiranja.*

Strategija sadrži tri operativna cilja, i to:

1. *Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca;*
2. *Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje;*
3. *Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost.*

Strateški dokument usvojen je na period od pet godina (2020-2024), a sprovođenje Strategije planirano je kroz akcione planove, od kojih prvi akcioni plan, koji je sastavni dio dokumenta, pokriva period 2020-2021. godina. Strategijom je planirano da se drugi akcioni plan odnosi na period 2022-2023. godina, a treći akcioni plan na 2024. godinu.

Usled čestih institucionalnih promjena u strukturi i rukovodstvu Ministarstva u periodu od decembra 2020. do novembra 2023. godine, uprkos jasno definisanoj obavezi u godišnjim programima rada Vlade Crne Gore, za period 2022-2023. godina nije usvojen relevantan akcioni plan sa izveštajem o realizaciji Akcionog plana za 2020-2021. godinu, tako da nisu bile formalno usvojene aktivnosti koje bi doprinijele postizanju ciljeva definisanih u strateškom dokumentu. Takođe, imajući u vidu navedeno, Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja stručnog obrazovanja za 2024. godinu donesen je u II kvartalu 2024. godine, umjesto ranije planiranog roka u okviru Programa rada Vlade Crne Gore za 2023. godinu (I

kvartal). Ipak, važno je istaći da nedostatak usvojenog akcionog plana nije spriječio institucije nadležne za implementaciju politike da sprovode aktivnosti namijenjene za postizanje ciljeva definisanih u strateškom dokumentu.

Završni izvještaj o sprovođenju strateškog dokumenta sadrži informacije o ukupnom napretku u postizanju definisanog strateškog i operativnih ciljeva i status indikatora uspjeha. U skladu sa Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, Završni izvještaj sadrži informacije o implementaciji akcionog plana za poslednju godinu sprovođenja strateškog dokumenta.

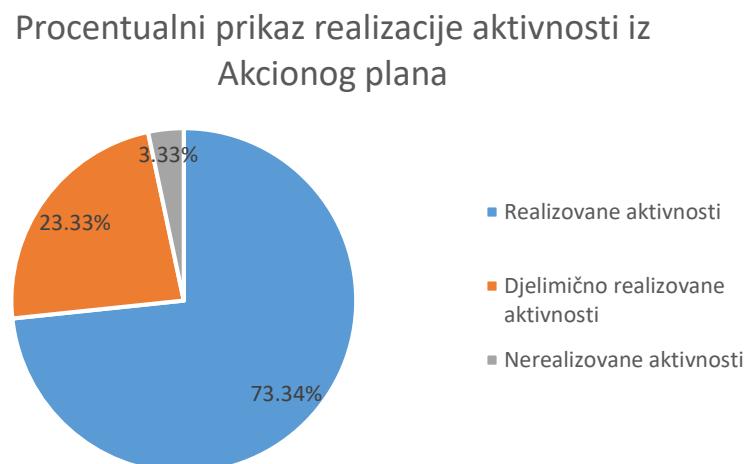
Imajući u vidu da je u toku izrada sveobuhvatne Strategije za reformu obrazovanja (2025-2035) koja obuhvata sve nivoe douniverzitetskog obrazovanja, Završni izvještaj o sprovođenju Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024) pripremljen je prije isteka perioda sprovođenja strateškog dokumenta, kako bi nalazi i preporuke iz Izvještaja poslužili kao osnov za definisanje ciljeva i prioriteta u dijelu Strategije za reformu obrazovanja koji se odnosi na stručno obrazovanje.

1.1. Realizacija aktivnosti u 2024. godini

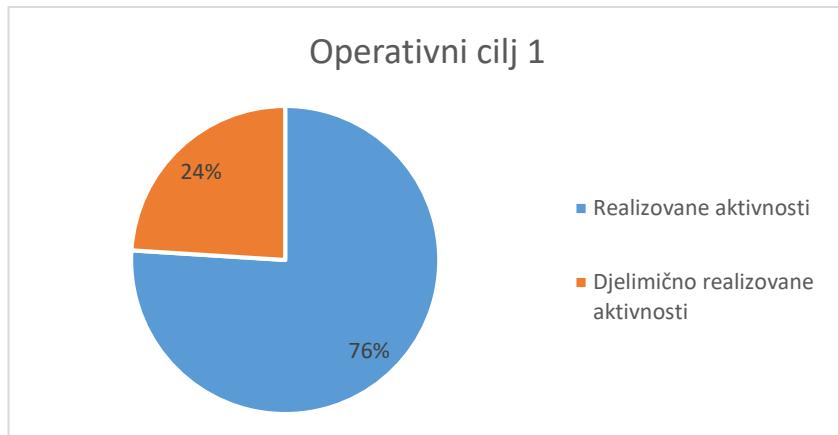
Od ukupno 60 aktivnosti predviđenih Akcionim planom za 2024. godinu realizovane su 44 aktivnosti, djelimično je realizovano 14 aktivnosti, dok 2 aktivnosti nisu realizovane. Prikazano u procentima, uspješno je realizovano 73.34% aktivnosti, djelimično je realizovano 23.33% aktivnosti, a nerealizovano je 3.33% aktivnosti.

Zbirni pregled realizacije aktivnosti predviđenih Akcionim planom za 2024. godinu izražen u procentima, kao i pregledi realizacije aktivnosti u okviru operativnih ciljeva dati su u graficima koje slijede.

Grafik 1 - Prikaz realizacije aktivnosti u 2024. godini

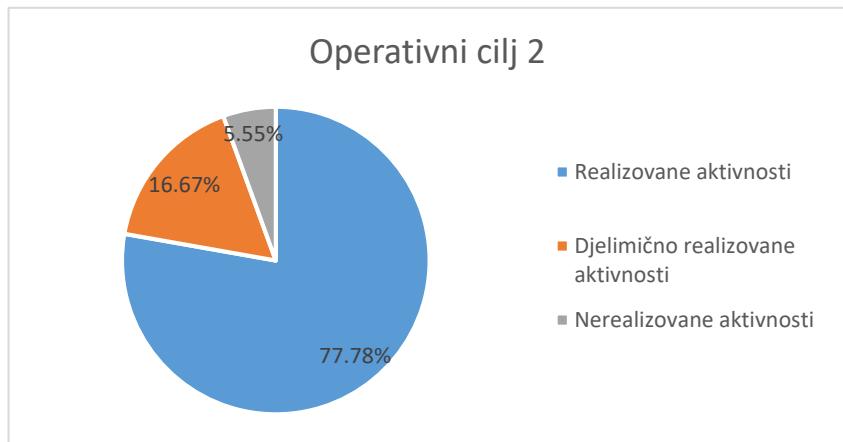

Grafik 2 - Prikaz realizacije aktivnosti Operativnog cilja 1

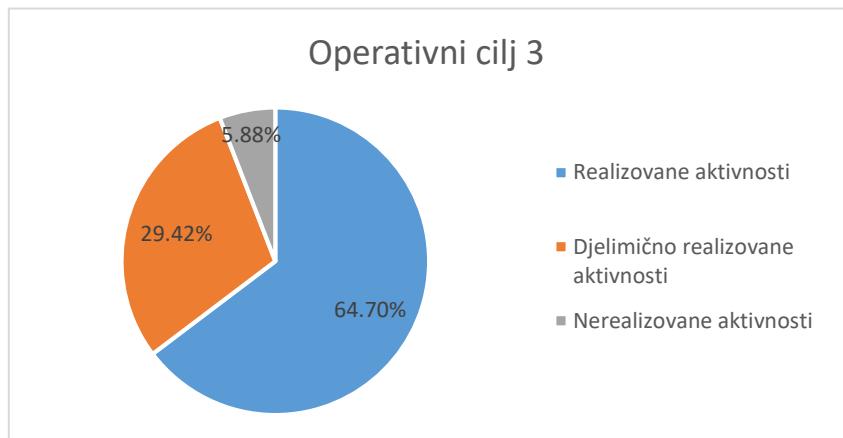
Od ukupno 25 aktivnosti predviđenih u okviru *Operativnog cilja 1: Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca* realizovano je 19 (76%) aktivnosti, dok je djelimično realizovano 6 (24%) aktivnosti. U okviru *Operativnog cilja 1* nema nerealizovanih aktivnosti.

Grafik 3 - Prikaz realizacije aktivnosti Operativnog cilja 2

U okviru *Operativnog cilja 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje*, od ukupno 18 predviđenih aktivnosti, 14 (77.78%) aktivnosti je realizovano, 3 (16.67%) aktivnosti su djelimično realizovane, dok 1 (5.55%) aktivnost nije realizovana.

Grafik 4 - Prikaz realizacije aktivnosti Operativnog cilja 3

U okviru *Operativnog cilja 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost*, od ukupno 17 predviđenih aktivnosti, 11 (64.70%) aktivnosti je realizovano, 5 (29.42%) aktivnosti su djelimično realizovane, a 1 (5.88%) aktivnost nije realizovana.

Aktivnosti predviđene Akcionim planom za 2024. godinu koje nisu realizovane su sledeće:

2.1.4. Organizovanje stručnog skupa povodom rezultata istraživanja o dualnom obrazovanju i prezentovanje izvještaja o rezultatima

U organizaciji Evropske fondacije za obuku (ETF) urađena je publikacija o učenju uz rad kod poslodavca pod nazivom *Work-Based Learning System Overviews - Work Based Learning in Montenegro - an Assessment against EU Quality Standards*, koja je u fazi pripreme za objavljivanje. Publikacija će biti objavljena do kraja 2024. godine. Iz tog razloga je organizovanje stručnog skupa na kojem će biti predstavljeni rezultati istraživanja o dualnom obrazovanju odloženo za I kvartal 2025. godine.

3.1.3. Priprema za pilotiranje unaprijeđenog modela finansiranja stručnog obrazovanja

Zbog značajno povećanog obima aktivnosti u III i IV kvartalu 2024. godine i, usled toga, ograničenih kadrovskih kapaciteta, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je realizaciju ove aktivnosti odložilo za 2025. godinu.

Djelimično realizovane aktivnosti su sledeće:

1.1.4. Unapređenje kapaciteta sektorskih komisija u analizi potreba tržišta rada i predviđanju potreba za vještinama

Pripremljeni su godišnji izvještaji o radu sektorskih komisija koji su razmatrani i usvojeni na sjednicama Savjeta za kvalifikacije. U Nacionalnom implementacionom planu Crne Gore¹ planirana je podrška Evropske fondacije za obuku (ETF) u obuci članova/članica sektorskih komisija za sprovođenje istraživanja o potrebama tržišta rada. Imajući u vidu navedeno, sprovođenje obuka članova/članica sektorskih komisija, uz podršku eksperata Evropske fondacije za obuku, odloženo je za 2025. godinu.

1.1.5. Sprovođenje istraživanja o zapošljivosti učenika/učenica koji su u školskoj 2023/2024. godini završili III razred dualnog obrazovanja

Centar za stručno obrazovanje održao je sastanke, okrugli sto i panel diskusije sa poslodavcima i organizatorima/organizatorkama praktičnog obrazovanja i pripremio preporuke za unapređenje dualnog obrazovanja. Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini. Planirano je da se, na osnovu prikupljenih podataka i preporuka, kreira metodologija za sprovođenje istraživanja o zapošljivosti učenika/učenica koji su u školskoj 2023/2024. godini završili III razred dualnog obrazovanja.

¹National Implementation Plan Montenegro, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1603&langId=en&>

1.3.3. Izrada novih i osavremenjavanje postojećih obrazovnih programa, u skladu sa utvrđenim planom

Usled nedostatka finansijskih sredstava u budžetu Centra za stručno obrazovanje, izrađena su i usvojena na sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje četiri obrazovna programa umjesto planiranih pet. Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini.

1.3.8. Savjetovanje nastavnika/nastavnica opšteobrazovnih predmeta za realizaciju modularizovanih obrazovnih programa

Centar za stručno obrazovanje realizovao je do novembra 2024. godine savjetodavne posjete u četiri škole, umjesto planiranih deset. U narednom periodu planirane su savjetodavne posjete školama u Herceg Novom, Kotoru, Tivtu, Beranama, Bijelom Polju, Pljevljima i Rožajama. Realizacija aktivnosti biće nastavljena do kraja 2024. godine i u 2025. godini.

1.4.2. Priprema prilagođenih obrazovnih programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama

U okviru ove aktivnosti planirana je revizija najmanje tri obrazovna programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći i priprema najmanje dva nova obrazovna programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama. Svi modularizovani obrazovni programi bazirani na dvije i više stručnih kvalifikacija su programi koji se mogu individualno prilagođavati učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama. Na zahtjev resursnih centara, Centar za stručno obrazovanje uradio je tri obrazovna programa sa produženim trajanjem, koja su bazirana na istim standardima kvalifikacija kao redovni obrazovni programi, ali traju jednu godinu duže. U skladu sa utvrđenom dinamikom za prilagođavanje postojećih i izradu novih obrazovnih programa za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, Centar za stručno obrazovanje nastaviće sa realizacijom ove aktivnosti u 2025. godini.

1.5.3. Promovisanje obrazovne ponude stručnih škola i stručnog obrazovanja kao prvog izbora učenika/učenica

U okviru ove aktivnosti realizovana je promocija obrazovne ponude u određenom broju stručnih škola kroz dane otvorenih vrata za učenike/učenice osnovnih škola i njihove roditelje. Takođe, pojedine škole organizovale su susrete učenika/učenica, roditelja i poslodavaca radi promocije preduzetništva i primjera dobre prakse. Određeni broj timova za karijerno vođenje i savjetovanje realizovao je aktivnosti karijernog informisanja i savjetovanja. Takođe je izrađen predlog promotivnog materijala za promovisanje obrazovne ponude stručnog obrazovanja. U narednom periodu neophodno je ojačati ulogu i razvijati kapacitete timova karijernog vođenja i savjetovanja u osnovnim i srednjim školama kako bi se mlađima obezbijedila podrška u prepoznavanju i razvoju sklonosti i interesovanja, ali i dostupnost informacija o potrebama na tržištu rada.

2.1.5. Pilotiranje Vodiča za organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca u školskom i dualnom obliku

Vodič za organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca u školskom i dualnom obliku je pripremljen i u toku je tehničko sređivanje dokumenta. U narednom periodu biće prikupljene povratne informacije od srednjih stručnih škola sa preporukama za unapređenje Vodiča.

2.2.4. Izrada online programa obuke za nastavnike/nastavnice stručnih predmeta na temu Izrada materijala za digitalno učenje

Projekat *Digitalno, inkluzivno i transformativno: Kvalitetno obrazovanje za sve*, koji se sprovodi u saradnji Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, UNICEF-a, MOR-a i UNESCO-a, a u okviru kojeg je planirana ova aktivnost, u prvoj je fazi realizacije. Projektni tim je posjetio škole, dogovorio naredne korake u realizaciji i utvrdio postojeće resurse škola u cilju implementacije aktivnosti. Projekat se realizuje u četiri škole iz sjevernog regiona: JU Srednja stručna škola Rožaje, JU Srednja mješovita škola „Bećo Bašić“ Plav, JU Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“ Mojkovac i JU Srednja mješovita škola Petnjica. Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini, u skladu sa predviđenom dinamikom.

2.2.5. Izrada online programa obuke za nastavnike/nastavnice stručnih predmeta na temu Vještine za zapošljavanje

Projekat *Digitalno, inkluzivno i transformativno: Kvalitetno obrazovanje za sve*, koji se sprovodi u saradnji Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, UNICEF-a, MOR-a i UNESCO-a, a u okviru kojeg je planirana ova aktivnost, u prvoj je fazi realizacije. Projektni tim je posjetio škole, dogovorio naredne korake u realizaciji i utvrdio postojeće resurse škola u cilju implementacije aktivnosti. Projekat se realizuje u četiri škole iz sjevernog regiona: JU Srednja stručna škola Rožaje, JU Srednja mješovita škola „Bećo Bašić“ Plav, JU Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“ Mojkovac i JU Srednja mješovita škola Petnjica. Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini, u skladu sa predviđenom dinamikom.

3.1.2. Sagledavanje mogućnosti i uslova za pretvaranje stručnih škola u regionalne centre izvrsnosti za pojedine stručne oblasti

Urađena je analiza dvije srednje stručne škole u Nikšiću. Utvrđeni su arhitektonski i građevinski uslovi u navedenim školama, kao i mogućnosti za njihovu rekonstrukciju. Takođe su određene oblasti u kojima je potrebno izvršiti nabavku opreme (mašinstvo, elektrotehnika i saobraćaj), utvrđeno je trenutno stanje opreme za tri navedene oblasti i urađen spisak opreme, alata i sredstava potrebnih da se u ovim oblastima postigne nivo izvrsnosti. Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini. U cilju stvaranja uslova za unapređenje kvaliteta praktične nastave u stručnom obrazovanju kroz osnivanje regionalnih centara izvrsnosti, potrebno je uraditi analizu mreže srednjih škola sa preporukama i analizu sa preporukama o lokaciji regionalnih centara izvrsnosti i programima koji će se realizovati.

3.1.4. Obezbeđivanje uslova za uspostavljanje sistema podsticaja za preduzeća koja učestvuju u realizaciji praktičnog obrazovanja i zapošljavaju učenike/učenice nakon završetka obrazovanja

Kao preduslov za uspostavljanje sistema podsticaja poslodavaca formiranjem Fonda za podršku dualnom obrazovanju neophodan je zakonski osnov, na kojem se trenutno aktivno radi (Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stručnom obrazovanju). U Srednjoročnom budžetskom okviru 2025-2027 planirana su sredstva za osnivanje i funkcionisanje Fonda za podršku dualnom obrazovanju. U 2025. godini nastaviće se sa realizacijom ove aktivnosti. Formiranje Fonda za dualno obrazovanje planirano je za II kvartal 2025. godine.

3.5.1. Rekonstrukcija 9 objekata srednjih škola

U fazi rekonstrukcije je osam objekata srednjih škola na teritoriji Crne Gore, umjesto planiranih devet. Početak rekonstrukcije devetog objekta srednje škole planiran je za I kvartal 2025. godine. Rekonstrukcija se odvija po dinamičkom planu koji je dao izvođač, bez nepredviđenih okolnosti. Planirani rok za završetak radova je IV kvartal 2025. godine.

3.5.2. Opremanje kabineta, laboratorija i školskih radionica nedostajućom opremom

Pripremljena je specifikacija opreme za pojedine škole i odgovarajuće oblasti i u toku je priprema tenderske dokumentacije. Opremanje škola planirano je za III kvartal 2025. godine. Realizacija aktivnosti sprovodi se predviđenom dinamikom u okviru projekta Evropske investicione banke.

3.5.3. Nabavka namještaja za srednje škole

Obavljen je tender i vrednovanje ponuda je u završnoj fazi. Do kraja 2024. godine biće potpisana ugovor za nabavku namještaja. Opremanje srednjih škola namještajem planirano je za III kvartal 2025. godine. Realizacija aktivnosti sprovodi se predviđenom dinamikom u okviru projekta Evropske investicione banke.

1.2. Osvrt na ostvarenost operativnih ciljeva (ključna dostignuća)

Ključna dostignuća u okviru **Operativnog cilja 1: Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cijeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca** u periodu sproveđenja strateškog dokumenta odnose se na razvoj kvalifikacija u skladu sa principima Nacionalnog okvira kvalifikacija, izradu fleksibilnih, modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila, baziranih na ishodima učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama i prilagođavanje obrazovnih programa i obrazovne ponude učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama.

U cilju analize postojećih kvalifikacija, utvrđivanja potreba za njihovim osavremenjavanjem i/ili razvojem novih kvalifikacija, Centar za stručno obrazovanje organizovao je u periodu sprovođenja strateškog dokumenta preko 20 okruglih stolova na temu *Podrška privrede u razvoju novih kvalifikacija potrebnih tržištu rada* za različite oblasti, na osnovu kojih su pripremljeni i realizovani planovi revizije postojećih i/ili izrade novih dokumenata za razvoj kvalifikacija.

Sprovedena su istraživanja o potrebama za vještinama i kvalifikacijama u sektorima: Inženjerstvo i proizvodne tehnologije, Poljoprivreda, prehrana i veterina i Rudarstvo, metalurgija i hemijska industrija. Sprovođenje sektorskih analiza i predviđanje potreba za vještinama u navedenim sektorima poslužiće kao osnova za razvoj novih i reviziju postojećih kvalifikacija u stručnom obrazovanju.

U cilju jačanja saradnje u procesu unapređenja stručnog obrazovanja, kako bi ono postalo relevantno za tržište rada i privlačno za učenike/učenice, Ministarstvo prosvjete, Elektroprivreda Crne Gore i Crnogorski elektrodistributivni sistem (CEDIS) potpisali su Sporazum o saradnji. Sporazumom je uspostavljena saradnja na unapređenju kvaliteta stručnog obrazovanja iz oblasti elektrotehnike/energetike, kroz zajedničke inicijative za unapređenje postojećih i razvijanje novih kvalifikacija iz oblasti obnovljivih i konvencionalnih izvora energije.

U periodu od 2020. do 2024. godine urađena su i usvojena na sjednicama Savjeta za kvalifikacije 142 standarda zanimanja. Standard zanimanja je ključni dokument koji povezuje tržište rada i sektor obrazovanja i u kojem se definišu ključni poslovi i aktivnosti u okviru određenog zanimanja, kao i oblasti znanja potrebnih za realizaciju poslova u zanimanju. Na osnovu standarda zanimanja pripremljena su u periodu sprovođenja strateškog dokumenta 194 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i standarda stručnih kvalifikacija koji su usvojeni na sjednicama Savjeta za kvalifikacije. U izradi svih standarda zanimanja i standarda kvalifikacija aktivno su učestvovali poslodavci i njihova udruženja, kako bi se omogućilo da sadržaj obrazovnih programa stručnog obrazovanja odgovara aktuelnim potrebama za vještinama privrede i društva.

Kako bi se obezbijedio fleksibilan sistem stručnog obrazovanja, u periodu od 2020. do 2024. godine urađeno je i usvojeno na sjednicama Nacionalnog savjeta za obrazovanje 48 modularizovanih obrazovnih programa nivoa od II do IV1, baziranih na ishodima učenja, čijim završetkom se stiče kvalifikacija nivoa obrazovanja.

U periodu sprovođenja strateškog dokumenta kontinuirano su organizovane obuke za članove/članice radnih grupa za izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacija i obrazovnih programa.

Pet obrazovnih programa prilagođeno je učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama kroz produženo trajanje obrazovanja, u skladu sa Zakonom o stručnom obrazovanju. U okviru IPA projekta *Unapređenje obrazovnih programa i usluga za zadovoljenje potreba marginalizovanih grupa* pripremljen je 71 modul koji vodi sticanju stručnih kvalifikacija u okviru 16 modularizovanih obrazovnih programa, kako bi se zadovoljile potrebe inkluzivnog obrazovanja i socijalnih potreba i integracije. U kontinuitetu su organizovane obuke nastavnika/nastavnica za rad u nastavi sa učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama.

Standard zanimanja je osnov i za sticanje stručnih kvalifikacija i priznavanje neformalnog i informalnog učenja odraslim licima. Shodno navedenom, u periodu sprovođenja strateškog dokumenta urađena su i usvojena na sjednicama Nacionalnog savjeta za obrazovanje 33 ispitna kataloga za provjeru znanja, vještina i kompetencija radi sticanja stručne kvalifikacije.

U cilju unapređenja kapaciteta školskih timova za karijernu orientaciju realizovane su obuke za nastavnike/nastavnice srednjih stručnih i mješovitih škola. Izrađen je Informator *Kuda nakon osnovne škole* koji je promovisan na veb-sajtovima Centra za stručno obrazovanje, Ministarstva prosvjete i Zavoda za školstvo, kao i u medijima. Pripremljene su promotivne informacije za društvene mreže, kao i flajeri pomoću kojih učenici/učenice preko QR koda dolaze do informacija o zanimanjima za koje su zainteresovani.

U okviru ***Operativnog cilja 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje*** najvažnije realizovane aktivnosti odnose se na organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja u realnom radnom okruženju - učenje uz rad i unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika/nastavnica u stručnom obrazovanju.

Jedan od najvećih izazova u razvoju vještina koje nedostaju na tržištu rada je obezbijediti da učenje zadovoljava potrebe radnog mjesta. Praksa pokazuje da je efikasan način za to korišćenje radnog mjesta kao pravog okruženja za učenje, to jest praktično obrazovanje kod poslodavca - učenje uz rad. Učenje uz rad je, pored toga što je prepoznato kao efikasan način u olakšavanju tranzicije mladih iz škole na posao, posebno značajno za poslodavce jer pruža mogućnost razvoja vještina koje su usko vezane za potrebe tržišta rada.

Realizacija dualnog oblika obrazovanja, u kojem praktično obrazovanje u cjelini izvodi poslodavac, započeta je u školskoj 2017/2018. godini, kada se po ovom obliku obrazovalo 277 učenika/učenica kod 100 poslodavaca. U školskoj 2020/2021. godini u dualnom obrazovanju bilo je 755 učenika/učenica, u školskoj 2021/2022. godini 538, u školskoj 2022/2023. godini 410 i u školskoj 2023/2024. godini 463 učenika/učenice.

U cilju unapređenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca, pripremljene su smjernice i metodologija za realizaciju i praćenje praktičnog obrazovanja kod poslodavca u skladu sa Evropskim okvirom za kvalitetno i efikasno učenje uz rad.

Eksterno utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u stručnim školama za stručno-teorijske predmete i module i praktičnu nastavu realizovao je Centar za stručno obrazovanje koji prosječno na godišnjem nivou izvrši uvid u rad deset ustanova. Zavod za školstvo utvrđuje kvalitet realizacije opšteobrazovnih predmeta. Određeni broj škola sproveo je internu evaluaciju svog rada. Školama je pružana podrška kroz savjetovanja, razmjenu informacija, dostavljanje materijala, komentara i sugestija, u cilju pripreme i izrade izvještaja o internoj procjeni kvaliteta. Takođe, urađen je Priručnik za samoevaluaciju ustanova koji se odnosi na organizatore obrazovanja odraslih.

U kontinuitetu su organizovane obuke nastavnika/nastavnica u skladu sa katalozima stručnog usavršavanja iz različitih prioritetnih oblasti. U okviru regionalnog projekta *Poboljšanje kvaliteta učenja utemeljenog na radu kroz jačanje uloge organizatora praktičnog obrazovanja* koji podržava Austrijska agencija za obrazovanje i internacionalizaciju (OeAD), održan je niz radionica na kojima su učestvovali nastavnici/nastavnice praktične nastave, organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja i direktori/direktorice škola. Na radionicama su razmatrane procedure organizacije praktične nastave u školskom i dualnom obliku i komunikacija škole i poslodavca. Rezultat radionica i projekta je *Priručnik za organizatore praktičnog obrazovanja* sa standardizovanim procedurama koje obezbeđuju kvalitet organizacije i realizacije praktičnog obrazovanja u školskom i dualnom obliku.

Promovisanje stručnog obrazovanja realizovano je, pored ostalog, kroz takmičenja učenika/učenica u vještinama iz oblasti elektrotehnike, ekonomije, prava, turizma, ugostiteljstva, restoraterstva, kuvarstva, frizerskih usluga, muzičke umjetnosti i drugih oblasti. Učenici/učenice stručnih škola učestvovali su na takmičenju EuroSkills, kao i na nacionalnim i međunarodnim takmičenjima iz oblasti preduzetništva.

Najvažnije realizovane aktivnosti u okviru ***Operativnog cilja 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost*** odnose se na unapređenje politike upisa učenika u srednje škole, unapređenje međunarodne saradnje u oblasti stručnog obrazovanja i unapređenje infrastrukturnih i materijalno-tehničkih uslova u školama.

Stručno obrazovanje treba da se temelji na efikasnom upravljanju na svim nivoima koje uključuje sve relevantne partnere, posebno socijalne partnere. Stoga je od ključne važnosti jačanje saradnje sa socijalnim partnerima i njihovo aktivno učešće u planiranju, realizaciji, praćenju i vrednovanju stručnog obrazovanja. Predstavnici Privredne komore Crne Gore i udruženja poslodavaca članovi su nacionalnih savjetodavnih tijela u oblasti obrazovanja: Nacionalnog savjeta za obrazovanje, Savjeta za kvalifikacije i Savjeta za visoko obrazovanje. Uključivanjem u rad savjeta i njihovih radnih tijela, predstavnici poslodavaca učestvuju u kreiranju nacionalne politike u stručnom obrazovanju. Takođe, poslodavci imaju značajnu ulogu u upravnim organima institucija stručnog obrazovanja i mogu inicirati promjene u obrazovnim programima.

Od školske 2020/2021. godine upis u srednje škole sprovodi se elektronski. Učenici/učenice su u mogućnosti da vide svoje mjesto na bodovnoj listi i promijene obrazovni program, ukoliko su ispod broja učenika/učenica koji je planiran upisom. U sklopu aktivnosti oko upisa učenika/učenica u srednje škole organizovana je promocija upisa u srednje stručne škole. Urađen je flajer sa QR kodom koji vodi do foldera u kojem učenici/učenice, roditelji i ostali zainteresovani mogu pronaći korisne informacije o obrazovnim programima koji su u ponudi u srednjim stručnim školama iz svih sektora, kao i video zapisi u kojima učenici stručnih škola predstavljaju različite obrazovne programe i dr. U saradnji sa školama organizovane su promotivne aktivnosti sa ciljem upoznavanja učenika/učenica i roditelja o obrazovnoj ponudi stručnih škola koja omogućava bržu zapošljivost, ali i nastavak obrazovanja i o kvalifikacijama koji su na tržištu rada prepoznate kao deficitarne. Obrazovna ponuda prezentovana je učenicima/učenicama osnovnih škola i od strane samih stručnih škola koje su organizovale dane otvorenih vrata i posjete osnovnim školama i same pripremale promotivne materijale kako bi učenicima/učenicama osnovnih škola bilo dostupno što više informacija kao pomoć u donošenju konačne odluke o upisu. Kao rezultat promocije stručnog obrazovanja, povećano je interesovanje za upis u prvi razred obrazovnih programa u trogodišnjem trajanju u odnosu na prethodni period. Tokom perioda sprovodenja strateškog dokumenta, za svaku školsku godinu dodjeljivane su stipendije učenicima/učenicama srednjih stručnih škola koji se obrazuju po obrazovnim programima za deficitarne kvalifikacije.

U kontinuitetu su organizovane obuke za rukovodeći kadar u školama na teme osiguranja kvaliteta, liderstva, implementacije modularizovanih obrazovnih programa, upravljanja promjenama i projektima u cilju unapređenja rada u školama i dr.

U oblasti međunarodne saradnje, uspostavljena je baza podataka o međunarodnim organizacijama i oblastima djelovanja koja se kontinuirano ažurira. Organizovane su međunarodne konferencije iz oblasti stručnog obrazovanja i, u cilju mobilnosti, organizovana je razmjena učenika/učenica i nastavnika/nastavnica u školama regionala i Evrope u skladu sa odgovarajućim programima.

U cilju unapređenja uslova za realizaciju praktične nastave u srednjim stručnim školama, osam škola opremljeno je savremenom opremom za realizaciju praktične nastave iz oblasti poljoprivrede, ugostiteljstva i eletrotehnike. U cilju digitalizacije obrazovnog procesa i stvaranja uslova da učenici/učenice stiču digitalne vještine i kompetencije, škole su opremljene računarima, laptopovima i ostalom računarskom opremom. U fazi rekonstrukcije je osam objekata srednjih škola na teritoriji Crne Gore.

1.3. Pregled izazova u sprovođenju strateškog dokumenta

Česte institucionalne promjene u strukturi i rukovodstvu Ministarstva u periodu od decembra 2020. do novembra 2023. godine u značajnoj mjeri uticale su na definisanje jasnih pravaca djelovanja i sprovođenja strateškog dokumenta, a time i na blagovremenu i efikasnu realizaciju aktivnosti u okviru operativnih ciljeva utvrđenih Strategijom. Usled pandemije COVID-19 virusa u periodu 2020-2021. godina, kao i cyber napada na informacionu infrastrukturu Vlade Crne Gore u 2022. godini, realizacija aktivnosti u okviru definisanih operativnih ciljeva bila je dodatno otežana. Takođe, pojedine aktivnosti nisu u potpunosti realizovane zbog ograničenih finansijskih sredstava i nedostatka kadrovskih kapaciteta.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA (STATUS INDIKATORA USPJEHA)

STRATEŠKI CILJ: KVALITETAN I INKLUSIVAN SISTEM STRUČNOG OBRAZOVANJA KOJI JE OSNOV ZA CJEOŽIVOTNO UČENJE, EKONOMSKU I SOCIJALNU INTEGRACIJU, LIČNI I PROFESIONALNI RAZVOJ POJEDINCA, SA EFEKTIVNIM SISTEMOM UPRAVLJANJA I FINANSIRANJA

Tabela 1: Prikaz kretanja vrijednosti indikatora učinka za *Operativni cilj 1: Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca*

Broj	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRJEDNOST	CILJNA VRJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE	OSTVARENA VRJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE
1.	Obrazovni programi su modularizovani, bazirani na ishodima učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama. ²	42 obrazovna programa	62 obrazovna programa	67 obrazovnih programa		Svi obrazovni programi modularizovani i bazirani na ishodima	Svi obrazovni programi su modularizovani i bazirani na ishodima

² Izvori: Centar za stručno obrazovanje, Rješenja o obrazovnim programima objavljena u „Službenom listu Crne Gore“, na osnovu odluka Nacionalnog savjeta za obrazovanje

						učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama	učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama
2.	Učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama omogućena postupnost u sticanju kvalifikacija nivoa obrazovanja ili stručnih kvalifikacija ³	Tri prilagođena programa za kvalifikacije nivoa obrazovanja	Prilagođeno i pripremljeno 20 programa/modula obrazovnih programa koji vode stručnim kvalifikacijama kako bi zadovoljili potrebe inkluzivnog obrazovanja i socijalnih potreba i integracije	Urađena i usvojena 2 prilagođena programa za sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja Prilagođen i pripremljen 71 modul obrazovnih programa koji vode stručnim kvalifikacijama kako bi zadovoljili potrebe inkluzivnog obrazovanja i socijalnih potreba i integracije		Najmanje 30 programa za sticanje stručnih kvalifikacija i kvalifikacija nivoa obrazovanja	8 prilagođenih programa za sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja 71 prilagođen modul obrazovnih programa koji vode stručnim kvalifikacijama
3.	Uspostavljen je sistem praćenja učenika/učenica nakon završetka obrazovanja. ⁴	0	Dobijeni odgovori od 55% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou	Dobijeni odgovori od 50% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou		Dobijeni odgovori od 70% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou	Dobijeni odgovori od 70% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou

³ Izvori: Centar za stručno obrazovanje, Rješenja o obrazovnim programima objavljena u „Službenom listu Crne Gore“, na osnovu odluka Nacionalnog savjeta za obrazovanje

⁴ Izvor: Centar za stručno obrazovanje

U implementaciji ***Operativnog cilja 1: Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca*** ostvaren je značajan napredak.

Indikator 1: Obrazovni programi su modularizovani, bazirani na ishodima učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama u potpunosti je ispunjen u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena. U cilju obezbeđenja fleksibilnog sistema stručnog obrazovanja, modularizovani su svi obrazovni programi srednjeg stručnog obrazovanja nivoa od II do IV1, čijim se završetkom stiče kvalifikacija nivoa obrazovanja. Moduli obrazovnih programa usaglašeni su sa ključnim poslovima u okviru standarda zanimanja i jedinicama kvalifikacije u okviru standarda kvalifikacija. Ishodi učenja u okviru modula usaglašeni su sa aktivnostima u okviru ključnih poslova u standardima zanimanja. Na taj način uspostavljena je veza, kroz pojedine dokumente, između onog što je potreba tržišta rada i onog što je obrazovna ponuda i sadržaj procesa nastave i učenja.

U Indikatoru 2: Učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama omogućena postupnost u sticanju kvalifikacija nivoa obrazovanja ili stručnih kvalifikacija zabilježen je pozitivan trend, iako je djelimično ostvaren u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena. Modularizacija obrazovnih programa realizuje se na način da se završetkom dva ili više modula obrazovnog programa može steći stručna kvalifikacija i da se postupno, završetkom modula koje obrazovni program sadrži i polaganjem ispita koji je predviđen za završetak obrazovanja može steći kvalifikacija nivoa obrazovanja. Na taj način omogućena je postupnost u sticanju kvalifikacija učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama. U periodu sprovođenja strateškog dokumenta, u cilju obogaćivanja obrazovne ponude za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama, na zahtjev resursnih centara, urađeno je pet prilagođenih programa za sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja sa produženim trajanjem. Prilagođeni obrazovni programi bazirani su na istim standardima zanimanja i standardima kvalifikacija kao redovni obrazovni programi, ali traju jednu godinu duže. U okviru IPA projekta *Unapređenje obrazovnih programa i usluga za zadovoljenje potreba marginalizovanih grupa* pripremljen je 71 prilagođeni modul koji vodi sticanju stručnih kvalifikacija u okviru 16 modularizovanih obrazovnih programa, kako bi se zadovoljile potrebe inkluzivnog obrazovanja i socijalnih potreba i integracije.

Indikator 3: Uspostavljen je sistem praćenja učenika/učenica nakon završetka obrazovanja ispunjen je u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena. U 2024. godini, na upitnik koji je upućen učenicima/učenicama koji su završili obrazovanje odgovorilo je 70% učenika/učenica. Informacije o destinaciji učenika/učenica nakon završetka obrazovanja neophodne su za definisanje politike upisa i planiranje obrazovne ponude. Na osnovu analize rezultata praćenja učenika/učenica nakon završetka obrazovanja, biće pripremljene preporuke na osnovu kojih se mogu donositi odgovarajuće odluke o politikama u stručnom obrazovanju.

Tabela 2: Prikaz kretanja vrijednosti indikatora učinka za Operativni cilj 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje

OPERATIVNI CILJ 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje							
Broj	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE
1.	Udio učenika/učenica koji su praktično obrazovanje realizovali kod poslodavca (dualni oblik obrazovanja) i zaposlili se u periodu od šest mjeseci nakon završetka obrazovanja ⁵	Nije u funkciji	55% učenika/učenica koji su se obrazovali u dualnom obliku obrazovanja zaposlilo se u periodu od šest mjeseci nakon završetka obrazovanja	n/a		75% učenika/učenica koji su se obrazovali u dualnom obliku obrazovanja zaposlilo se u periodu od šest mjeseci nakon završetka obrazovanja	n/a
2.	Nastavnici/nastavnice praktične nastave, organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja i instruktori/instruktorke praktičnog obrazovanja osposobljeni za sprovođenje mehanizama obezbeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca ⁶	Nije u funkciji	150 nastavnika/nastavnica praktične nastave, organizatora/organizatorki praktičnog obrazovanja i instruktora/instruktorke praktičnog obrazovanja osposobljeno, u skladu	Ospozobljeno 60 instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja 150 nastavnika/nastavnica praktične nastave i organizatora/organizatorki praktičnog		80% instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja osposobljeno, u skladu sa odgovarajućim programom i svi nastavnici/nastavnice praktične nastave i organizatori/	Ospozobljeno 60 instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja Svi nastavnici/nastavnice praktične nastave i organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja

⁵ Izvor: Centar za stručno obrazovanje

⁶ Izvor: Centar za stručno obrazovanje

			sa odgovarajućim programom	obrazovanja osposobljeno za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca		organizatorke praktičnog obrazovanja	osposobljeni su za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca
3.	Nastavnici/nastavnice osposobljeni za primjenu savremenih metoda nastave i učenja, sa unaprijeđenim digitalnim kompetencijama ⁷	Nije u funkciji	1.000 nastavnika/nastavnica osposobljeno za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost	1.022 nastavnika/nastavnice osposobljeni za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost		2.000 nastavnika/nastavnica osposobljeno za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost	2.131 nastavnik/nastavnica osposobljeni za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost

U implementaciji ***Operativnog cilja 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje*** postignut je određeni napredak.

Za **Indikator 1: Udio učenika/učenica koji su praktično obrazovanje realizovali kod poslodavca (dualni oblik obrazovanja) i zaposlili se u periodu od šest mjeseci nakon završetka obrazovanja** ne postoje relevantni podaci. Imajući u vidu navedeno, Centar za stručno obrazovanje planira da u 2025. godini razvije instrumente pomoću kojih će biti obezbijeđeni relevantni, tačni i potpuni podaci o zapošljivosti diplomaca dualnog oblika obrazovanja (trogodišnji obrazovni programi), na osnovu kojih se mogu donositi odgovarajuće odluke u vezi sa razvojem dualnog obrazovanja,

⁷ Izvor: Centar za stručno obrazovanje

kao jednog od oblika stručnog obrazovanja. U poslednjem kvartalu 2024. godine biće objavljeni rezultati empirijskog istraživanja sprovedenog u tri pilot škole o destinacijama učenika/učenica.

Indikator 2: Nastavnici/nastavnice praktične nastave, organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja i instruktori/instruktorke praktičnog obrazovanja osposobljeni za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca djelimično je ispunjen u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena. U narednom periodu neophodno je obezbijediti kontinuirane obuke instruktora/instruktorke praktičnog obrazovanja kod poslodavca, u skladu sa odgovarajućim programom koji je akreditovao Nacionalni savjet za obrazovanje. Svi nastavnici/nastavnice praktične nastave i organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja osposobljeni su za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca.

Indikator 3: Nastavnici/nastavnice osposobljeni za primjenu savremenih metoda nastave i učenja, sa unaprijeđenim digitalnim kompetencijama u potpunosti je ispunjen u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena.

Tabela 3: Prikaz kretanja vrijednosti indikatora učinka za Operativni cilj 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost

OPERATIVNI CILJ 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost							
Broj	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2024. GODINE
1.	Definisana podjela odgovornosti između partnera u upravljanju i finansiranju stručnog obrazovanja ⁸	Nije u funkciji	Partneri učestvuju u finansiranju stručnog obrazovanja (kroz fond za podršku dualnom obliku obrazovanja ili na drugi način)	Poslodavci su učestvovali u finansiranju učenika/učenica trećeg razreda koji su u dualnom obliku obrazovanja		- Poslodavci učestvuju u finansiranju učenika/učenica drugog i trećeg razreda koji su u dualnom obliku obrazovanja	Poslodavci su učestvovali u finansiranju učenika/učenica trećeg razreda koji su u dualnom obliku obrazovanja

⁸ Izvor: MPNI

				PKCG je učestvovala u finansiranju 30 stipendija za učenike prvog razreda stručnih škola			
2.	Upisna politika usaglašena sa potrebama tržišta rada ⁹	19% učenika/učenica se obrazuje po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika /učenica u stručnom obrazovanju	Procenat učenika/učenica koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju je najmanje 22% u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju	22,4 % učenika/učenica obrazovalo se po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju		Procenat učenika/učenica koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju je najmanje 25% u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju	22,6% učenika/učenica obrazuje se po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju

U implementaciji ***Operativnog cilja 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost*** ostvaren je određeni napredak.

Indikator 1: Definisana podjela odgovornosti između partnera u upravljanju i finansiranju stručnog obrazovanja djelimično je ostvaren u odnosu na postavljenu ciljnu vrijednost. U školskoj 2023/2024. godini u sistem dualnog obrazovanja bilo je uključeno 463 učenika/učenice u 19 škola iz 16 opština i 166 poslodavaca.¹⁰ U skladu sa odredbama Zakona o stručnom obrazovanju¹¹, učenicima/učenicama prvog i drugog razreda iz Budžeta Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija isplaćuje se mjesecna naknada, i to najmanje 10% od prosječne neto zarade u Crnoj Gori u prvom razredu i najmanje 15% u drugom razredu. Poslodavci se obavezuju da tokom ostvarivanja dualnog obrazovanja učenicima/učenicama

⁹ Izvor: Podaci iz MEIS-a

¹⁰ Podaci iz MEIS-a

¹¹ Zakon o stručnom obrazovanju, <https://www.gov.me/dokumenta/8490fc70-1946-4517-ab4e-40a66f787fad>

trećeg razreda isplaćuju mjesecnu naknadu, i to najmanje 20% od prosječne neto zarade u Crnoj Gori. Međutim, prisutna je tendencija smanjenja broja učenika/učenica u trećem razredu u odnosu na broj učenika/učenica u drugom razredu. Izgleda da je glavni razlog za smanjenje broja učenika/učenica u trećem razredu to što su poslodavci u obavezi da plaćaju naknadu učenicima/učenicama tokom praktične nastave u trećem razredu.¹² Privredna komora Crne Gore u svakoj školskoj godini učestvuje u finansiranju određenog broja učenika/učenica prvog razreda stručnih škola koji su u dualnom obliku obrazovanja.

Imajući u vidu značaj unapređenja saradnje sa poslodavcima i njihovog aktivnog uključivanja u realizaciju praktičnog obrazovanja, a sve u cilju povećanja zapošljivosti diplomaca, u narednom periodu Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija planiralo je uspostavljanje sistema podsticaja poslodavcima koji učestvuju u realizaciji praktičnog obrazovanja i zapošljavaju učenike/učenice nakon završetka obrazovanja formiranjem Fonda za podršku dualnom obrazovanju. Sredstva iz Fonda biće korišćena za nagrade najboljim učenicima/učenicama u dualnom obrazovanju, bonuse poslodavcima koji obrazuju određen broj učenika/učenica u dualnom obliku obrazovanja, bonuse poslodavcima koji zaposle učenike/učenice nakon završetka njihovog obrazovanja, naknade instrukturima/instruktorkama praktičnog obrazovanja i dr.

Premda **Indikator 2: Upisna politika usaglašena sa potrebama tržišta rada** nije ispunjen u odnosu na ciljnu vrijednost koja je postavljena, evidentan je pozitivan trend. Podaci iz MEIS-a (Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja) pokazuju da se povećava broj učenika/učenica upisanih u obrazovne programe u trogodišnjem trajanju (nivo III), koji vode direktno na tržište rada i koji su na tržištu rada prepoznati kao deficitarni. U školskoj 2019/2020. godini, od 18,827 učenika/učenica koji su se obrazovali u stručnom obrazovanju, 3,580 učenika/učenica (19%) obrazovalo se po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju i 15,247 (81%) učenika/učenica po obrazovnim programima u četvorogodišnjem trajanju. U školskoj 2021/2022. godini, od 17,318 učenika/učenica koji su se obrazovali u stručnom obrazovanju, po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju obrazovalo se 3,877 učenika/učenica (22,4%), a po obrazovnim programima u četvorogodišnjem trajanju obrazovalo se 13,441 učenika/učenica (77,6%). U školskoj 2024/2025. godini, od 18,736 učenika/učenica koji se obrazuju u stručnom obrazovanju, po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju obrazuje se 4,236 učenika/učenica (22,6%), a po obrazovnim programima u četvorogodišnjem trajanju obrazuje se 14,500 učenika/učenica (77,4%).¹³ Za određene obrazovne programe ovog nivoa postoji trend povećanog interesovanja. Ova tendencija prisutna je u programima: automehaničar, frizer, kuvar, konobar, električar, gastronom, elektrotehničar za energetiku, elektrotehničar za veb i mobilne aplikacije itd.

¹² ETF, ILO (2020), Dual Education in Montenegro, Practical training in three-year educational programmes, https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-09/dual_education_in_montenegro.pdf

¹³ Podaci iz MEIS-a

Imajući u vidu sve izazove na državnom, ali i međunarodnom nivou u periodu sprovođenja strateškog dokumenta, stepen realizacije planiranih aktivnosti i ostvarene indikatore učinka za odgovarajuće operativne ciljeve, može se zaključiti da je strateški cilj u velikoj mjeri realizovan i da rezultati, nalazi i preporuke mogu koristiti u definisanju prioriteta i strateških pravaca razvoja stručnog obrazovanja u narednom periodu.

2.1. Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima

Ciljevi, mjere i aktivnosti u Strategiji razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024) usaglašeni su sa strateškim dokumentima koji uređuju javne politike na nacionalnom nivou, kao što su Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore. Takođe, ciljevi Strategije u skladu su sa preporukama iz dokumenata Evropskog parlamenta i Savjeta značajnih za Poglavlje 26.

Pri definisanju operativnih ciljeva i aktivnosti vodilo se računa o preporukama iz Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine u kojoj je, pored ostalog, navedeno: „Kroz nastavak reforme stručnog obrazovanja aktivnosti usmjeravamo na usklađivanje stručnog obrazovanja sa potrebama tržišta rada i uspostavljanje sistema kvaliteta u kojem su kvalifikacije bazirane na kompetencijama i uspješnoj primjeni stečenih znanja i vještina”.¹⁴

Nacionalna strategija zapošljavanja (2021-2025)¹⁵ definiše prioritete i mjere za podsticanje i povećanje zaposlenosti, smanjenje nezaposlenosti, efikasno funkcionisanje tržišta rada, poboljšanje ponude radne snage i kvalifikacija i promovisanje jednakih mogućnosti. U okviru drugog operativnog cilja Nacionalne strategije zapošljavanja pod nazivom *Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba*, sproveden je niz aktivnosti definisanih Strategijom koje se odnose na unapređenje kvaliteta stručnog obrazovanja kroz unapređenje praktične nastave u cilju povećanja zapošljivosti.

Deklaracija iz Osnabrika¹⁶ predstavlja nastavak Zaključaka iz Rige¹⁷ i sadrži skup aktivnosti za period 2021-2025. godina koje su podrška preporuci Savjeta EU o stručnom obrazovanju i obuci za održivu konkurentnost, socijalnu pravičnost i otpornost. U kontekstu sprovođenja preporuka

¹⁴ <http://www.mrt.gov.me/biblioteka/strategije>

¹⁵ <https://www.gov.me/dokumenta/cc228dd3-f17b-47ce-ac2d-3b230ebcf2a6>

¹⁶ https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf

¹⁷ Deklaracija ministara EU i država kandidata nadležnih za stručno obrazovanje i obuku o srednjoročnim ciljevima obrazovanja i obuke u EU za period 2015-2020. godina, Riga, Latvija, 2015. godine, www.izm.gov.lv/images/RigaConclusions_2015.pdf

Deklaracije iz Osnabrika, tokom 2022. godine urađen je Nacionalni implementacioni plan razvoja stručnog obrazovanja do 2025. godine za Crnu Goru¹⁸. U Nacionalnom implementacionom planu opisano je na koji način Crna Gora planira da se bavi prioritetima EU i ostvari svoje nacionalne ciljeve u oblasti stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Operativni ciljevi, mjere i aktivnosti definisane u Strategiji direktno su povezani sa Nacionalnim implementacionim planom.

U Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2024. godinu navedeno je da je u oblasti stručnog obrazovanja i osposobljavanja Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija nastavilo da bude posvećeno Osnabriškoj deklaraciji i reformama usmjerenim na prevazilaženje problema neusklađenosti vještina. Konstatovano je da snažniji fokus treba da bude na učenju uz rad kod poslodavca, uz preporuku da je u narednoj godini potrebno uspostaviti mehanizme za evaluaciju praktičnog učenja u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i u većoj mjeri obezbijediti učenje uz rad kod poslodavca.¹⁹

¹⁸ U Nacionalnom implementacionom planu definisani su opšti ciljevi do 2025. godine: Jačanje osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju sa fokusom na učenje uz rad u svim njegovim oblicima; Stručno obrazovanje i osposobljavanje iz perspektive cjeloživotnog učenja; Usklađivanje stručnog obrazovanja sa potrebama tržišta rada; Digitalizacija stručnog obrazovanja i osposobljavanja - digitalne škole.

¹⁹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2024_en

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA POSLEDNU GODINU SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

STRATEŠKI CILJ STRATEGIJE RAZVOJA STRUČNOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI (2020-2024)

Kvalitetan i inkluzivan sistem stručnog obrazovanja koji je osnov za cjeloživotno učenje, ekonomsku i socijalnu integraciju, lični i profesionalni razvoj pojedinca, sa efektivnim sistemom upravljanja i finansiranja

OPERATIVNI CILJ 1:	Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca		
Indikator učinka	Polazna vrijednost	Prelazna ostvarena vrijednost (2021)	Ostvarena vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta (2024)
Indikator učinka 1: Obrazovni programi su modularizovani, bazirani na ishodima učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama	42 obrazovna programa	67 obrazovnih programa	Svi obrazovni programi su modularizovani i bazirani na ishodima učenja, sa stručnim i ključnim kompetencijama
Indikator učinka 2: Učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama omogućena postupnost u sticanju kvalifikacija nivoa obrazovanja ili stručnih kvalifikacija	Tri prilagođena programa za kvalifikacije nivoa obrazovanja	Urađena i usvojena 2 prilagođena programa za sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja Prilagođen i pripremljen 71 modul obrazovnih programa koji vode stručnim kvalifikacijama kako bi zadovoljili potrebe inkluzivnog obrazovanja i socijalnih potreba i integracije	8 prilagođenih programa za sticanje kvalifikacija nivoa obrazovanja 71 prilagođen modul obrazovnih programa koji vode stručnim kvalifikacijama

Indikator učinka 3: Uspostavljen je sistem praćenja učenika/učenica nakon završetka obrazovanja	0	Dobijeni odgovori od 50% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou	Dobijeni odgovori od 70% učenika/učenica kojima su dostavljeni upitnici na godišnjem nivou
---	---	--	--

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1. Donošenje odluka na osnovu relevantnih podataka i informacija o potrebama tržišta rada i rezultatima stručnog obrazovanja	1.1.1. Analiza postojećih kvalifikacija radi utvrđivanja potrebe za njihovim osavremenjavanjem i/ili razvojem novih, uključujući rezultate analize tržišta rada	- Organizovani okrugli stolovi u cilju podrške privrede razvoju kvalifikacija relevantnih za tržište rada, zelene poslove i digitalne tehnologije, održivi razvoj, energetsku efikasnost i dr. - Utvrđeni prioriteti i plan osavremenjavanja postojećih i razvoja novih kvalifikacija različitih tipova po sektorima, uključujući zelene i digitalne tehnologije, održivi	MPNI, Direkcija za Nacionalni okvir kvalifikacija, sektorske komisije / CSO, PKCG, UPCG	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - CSO je organizovao tri okrugla stola sa predstavnicima stejkholdera: - Okrugli sto sa PKCG o kvalitetu modularizovanih obrazovnih programa; - Okrugli sto <i>Inoviranje obrazovne ponude u stručnom obrazovanju</i> sa PKCG i direktorima/direktoricama srednjih stručnih škola; - Okrugli sto sa UPCG o izazovima u	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		razvoj, energetsku efikasnost i dr.				dualnom obrazovanju. - Utvrđene su potrebe za osavremenjavanjem postojećih i razvojem novih kvalifikacija u oblastima mašinstva, zdravstva, poljoprivrede, ugostiteljstva, trgovine i usluga.					
	1.1.2. Kontinuirano unošenje kvalifikacija u bazu Nacionalnog okvira kvalifikacija	- Ažurirani podaci u bazi kvalifikacija Nacionalnog okvira kvalifikacija	MPNI, Direkcija za Nacionalni okvir kvalifikacija	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Baza Nacionalnog okvira kvalifikacija redovno je ažurirana podacima o kvalifikacijama.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-
	1.1.3. Priprema profila i okvira kvalifikacija za sektore	- Pripremljeni/ažurirani profili sektora za inženjerstvo, poljoprivredu, hemijske tehnologije i grafičarstvo, po potrebi dopunjeni zelenim i digitalnim	MPNI, Direkcija za Nacionalni okvir kvalifikacija/ sektorske komisije	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Ažurirani su Profil sektora za inženjerstvo i proizvodne tehnologije i Profil sektora za poljoprivredu, prehranu i veterinu.	-	15.000,00 eur	15.000,00 eur Budžet MPNI	Budžet MPNI	Profili sektora su dokumenti otvorenog i razvojnog karaktera, koje je neophodno redovno ažurirati i dopunjavati podacima, u skladu sa

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		poslovima, poslovima vezanim za održivi razvoj, energetsku efikasnost, smanjenje klimatskih efekata i dr. - Okviri kvalifikacija za sektore utvrđeni na sektorskim komisijama				- Pripremljen je Profil sektora za rудarstvo, metalurgiju i hemijsku industriju. - Sektorske komisije utvrdile su okvire kvalifikacija za sektore.					promjenama na tržištu rada i u obrazovnoj ponudi u sektoru.
	1.1.4. Unapređenje kapaciteta sektorskih komisija u analizi potreba tržišta rada i predviđanju potreba za vještinama	- Organizovana najmanje po jedna obuka novih članova/članica sektorskih komisija - Pripremljeni godišnji izvještaji o radu sektorskih komisija - Izvještaji razmatrani na sjednicama Savjeta za kvalifikacije	MPNI, Direkcija za Nacionalni okvir kvalifikacija	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Pripremljeni su godišnji izvještaji o radu sektorskih komisija. - Izvještaji o radu sektorskih komisija razmatrani su i usvojeni na sjednicama Savjeta za kvalifikacije.	Planirana je obuka članova/članica sektorskih komisija uz podršku eksperata Evropske fondacije za obuku u 2025. godini.	Redovne aktivnosti	-	-	Nakon isteka mandata i formiranja novih sektorskih komisija neophodno je sprovoditi obuke članova/članica sektorskih komisija. Potrebno je jačati kapacitete sektorskih komisija u dijelu utvrđivanja potreba tržišta rada,

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						REALIZOVANO					identifikovanja nedostajućih kvalifikacija i vještina i predlaganja prioriteta u razvoju kvalifikacija različitih tipova i nivoa.
	1.1.5. Sprovođenje istraživanja o zapošljivosti učenika/učenica koji su u školskoj 2023/2024. godini završili III razred dualnog obrazovanja	- Sprovedeno istraživanje o zapošljivosti učenika/učenica koji su u školskoj 2023/2024. godini završili III razred dualnog obrazovanja - Pripremljene preporuke za unapređenje dualnog oblika obrazovanja	CSO/škole, predstavnici partnera	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Pripremljene su preporuke za unapređenje dualnog obrazovanja. - Održani su sastanci, okrugli sto i panel diskusije sa poslodavcima i organizatorima/organizatorkama praktičnog obrazovanja.	Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini.	Redovne aktivnosti	-	-	Na osnovu prikupljenih podataka i preporuka, kreirati metodologiju za sprovođenje istraživanja o zapošljivosti učenika/učenica koji su u školskoj 2023/2024. godini završili III razred dualnog obrazovanja.
1.2. Razvoj kvalifikacija u skladu sa principima Nacionalnog	1.2.1. Obuka članova/članica radnih grupa za izradu standarda zanimanja u skladu	- Realizovane najmanje 3 obuke za nove članove/članice radnih grupa	CSO/škole, predstavnici partnera	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Realizovane su 3 obuke za nove	-	22.325,00 eur	22.325,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
okvira kvalifikacija	sa akreditovanim programom	- U obuke uključeni sadržaji vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. - Obučeno najmanje 20 članova/članica radnih grupa za odabrane sektore				članove/članice radnih grupa - U obuke su uključeni sadržaji vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. - Obučeno je najmanje 25 članova/članica radnih grupa za odabrane sektore.					
	1.2.2. Završetak izrade standarda zanimanja započetih u 2023. godini	- Završeni započeti standardi zanimanja, planirani Programom rada CSO za 2023. godinu (8 standarda) - U standarde zanimanja uključeni poslovi vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, energetsku efikasnost i dr. - Standardi zanimanja usvojeni	CSO/ sektorske komisije, Savjet za kvalifikacije, PKCG, UPCG	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Završena je izrada 19 standarda zanimanja iz oblasti mašinstva, likovne umjetnosti, poljoprivrede i zdravstva. - Standardi zanimanja usvojeni su na sjednicama Savjeta za kvalifikacije.	-				-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		na sjednicama Savjeta za kvalifikacije									
	1.2.3. Izrada novih ili revizija postojećih standarda zanimanja, u skladu sa usvojenim prioritetima po sektorima i godišnjim planom rada CSO	- Urađeno najmanje 30 novih standarda zanimanja - Revidirano 5 standarda zanimanja	CSO/ sektorske komisije, škole, Savjet za kvalifikacije, PKCG, UPCG	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - CSO je pripremio 27 novih standarda zanimanja i započeo reviziju 5 postojećih standarda zanimanja. - Završeni standardi zanimanja koje je usvojio Savjet za kvalifikacije: 6 standarda zanimanja iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, 2 standarda zanimanja iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita. - Završeni su nacrti: 9 standarda zanimanja iz sektora Humanistika i umjetnost, 1 standard zanimanja iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita, 9 standarda	-				-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						zanimanja iz sektora Saobraćaj i komunikacije. - U fazi revizije je: 5 standarda zanimanja iz sektora Turizam, trgovina i ugostiteljstvo.					
	1.2.4. Obuka članova/članica radnih grupa za izradu standarda stručnih kvalifikacija i kvalifikacija nivoa obrazovanja	- Realizovane najmanje 3 obuke - Obučeno najmanje 20 članova/članica radnih grupa za odabrane sektore	CSO	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Obučeni su članovi/članice 31 radne grupe za izradu standarda stručnih kvalifikacija za sektore: Poljoprivreda, prehrana i veterina, Zdravstvo i socijalna zaštita, Turizam, trgovina i ugostiteljstvo, Humanistika i umjetnost, Saobraćaj i komunikacije.	-	13.950,00 eur	13.950,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-
	1.2.5. Izrada standarda stručnih kvalifikacija i standarda	- Urađeno 8 standarda stručnih kvalifikacija u koje su uključeni poslovi vezani za	CSO/ sektorske komisije, škole,	II kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Urađeno je i usvojeno na sjednicama Savjeta	-				-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	kvalifikacija nivoa obrazovanja	zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, energetsku efikasnost i dr. - Urađena 3 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja - Standardi stručnih kvalifikacija i kvalifikacija nivoa obrazovanja usvojeni na sjednicama Savjeta za kvalifikacije	Savjet za kvalifikacije, PKCG, UPCG			za kvalifikacije: 11 standarda stručnih kvalifikacija koji uključuju poslove vezane za zelene i digitalne tehnologije i 5 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja.					
	1.2.6. Izrada ispitnih kataloga za sticanje stručnih kvalifikacija	- Urađeno i usvojeno 10 ispitnih kataloga za sticanje stručnih kvalifikacija, u skladu sa utvrđenim prioritetima	CSO	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Urađene su radne verzije 10 ispitnih kataloga koji se u IV kvartalu upućuju u proceduru usvajanja.	-	2.100,00 eur	2.100,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-
1.3. Izrada fleksibilnih, modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa	1.3.1. Priprema plana revizije urađenih obrazovnih programa, u skladu sa rezultatima evaluacije	- Pripremljen plan revizije urađenih obrazovnih programa, u skladu sa rezultatima evaluacije	CSO	II kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Pripremljen je plan revizije obrazovnih programa za 2025. godinu, u skladu sa istraživanjem i	-	5.000,00 eur	5.000,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
širokih profila, baziranih na ishodima učenja	obrazovnih programa	obrazovnih programa				zaključcima sa četiri okrugla stola održana sa direktorima/direktoricama srednjih stručnih škola, privrednicima, PKCG i UPCG.					
	1.3.2. Obuka članova/članica radnih grupa za izradu novih modularizovanih obrazovnih programa	- Obučeni članovi/članice radnih grupa u skladu sa utvrđenim planom i rezultatima evaluacije obrazovnih programa - U obuke uključeni sadržaji vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. - U obuke uključeni sadržaji vezani za ključne kompetencije	CSO	II kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - U skladu sa utvrđenim planom, obučeni su svi članovi/članice radnih grupa za izradu novih modularizovanih obrazovnih programa iz oblasti mašinstva, poljoprivrede i zdravstva.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	1.3.3. Izrada novih i osavremenjavanje postojećih obrazovnih programa, u skladu sa utvrđenim planom	- Urađeno i usvojeno 5 obrazovnih programa, u skladu sa preporukama i planom revizije - Obrazovni programi uključuju zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. i ključne kompetencije	CSO/škole, fakulteti, PKCG, UPCG, Odbor za stručno obrazovanje, NSO	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Urađena su 4 obrazovna programa iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, Zdravstvo i socijalna zaštita i Inženjerstvo i proizvodne tehnologije. - Obrazovni programi su usvojeni na sjednici NSO. - Obrazovni programi uključuju zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. i ključne kompetencije.	Usled smanjenja budžetskih sredstava na poziciji sa koje se izdvajaju sredstva za izradu obrazovnih programa, inicijalni indikator CSO je korigovan, što je i razlog razvoja 4 obrazovna programa.	15.600,00 eur	15.600,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-
	1.3.4. Obuka nastavnika/nastavnica za realizaciju	- Organizovano najmanje 5 obuka nastavnika/	CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine i dalje	REALIZOVANO	-	6.000,00 eur	6.000,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	modularizovanih obrazovnih programa	nastavnica stručnih modula koji realizuju nastavu po modularizovanim obrazovnim programima (planiranje nastave, provjeravanje i ocjenjivanje ishoda učenja i dr.) - U obuke uključeni sadržaji vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. - U obuke uključeni sadržaji vezani za ključne kompetencije - Obučeno najmanje 50 nastavnika/nastavnica iz 5 škola				- U Podgorici su realizovane obuke za nastavnike/nastavnice škola iz sledećih gradova: Podgorica, Nikšić, Cetinje, Tuzi i Golubovci. - U Beranama su organizovane obuke za nastavnike/nastavnice škola iz sledećih gradova: Berane, Petnjica, Andrijevica, Bijelo Polje, Pljevlja i Rožaje. - U obuke su uključeni sadržaji vezani za zelene i digitalne tehnologije, održivi razvoj, klimatske promjene i dr. - U obuke su uključeni sadržaji vezani za ključne kompetencije.					
	1.3.5. Izrada modula slobodnih aktivnosti	- Pripremljeni moduli slobodnih aktivnosti sa različitim temama	CSO/MPNI, ZZŠ, Odbor za stručno	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Pripremljeni su moduli slobodnih	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	(nenasilno rješavanje konfliktova, mladi i njihov identitet, pravilna ishrana, kako učiti, kako pomoći drugima, odnosi među polovima i dr.) - Moduli usvojeni na sjednicama Nacionalnog savjeta za obrazovanje	obrazovanje, NSO				aktivnosti: <i>Karijerna orientacija u srednjim stručnim školama; Pravilna ishrana adolescenata; Kontracepcija i reproduktivno zdravlje; Kreativna reciklaža.</i> - U IV kvartalu pripremljena su 4 modula slobodnih aktivnosti iz oblasti zelene ekonomije.					
	1.3.6. Obuka novih koordinatora/koordinatorki za praćenje realizacije modularizovanih obrazovnih programa i organizacija godišnjih sastanaka, po sektorima	- Održana obuka novih koordinatora/koordinatorki za praćenje realizacije modularizovanih obrazovnih programa - Održani godišnji sastanci koordinatora/koordinatorki za praćenje realizacije obrazovnih	CSO	IV kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Realizovane su obuke novih koordinatora/koordinatorki za praćenje realizacije modularizovanih obrazovnih programa po upitu škola regionalno: u Podgorici za škole iz centralnog i južnog dijela; u Beranama za škole iz sjevernog dijela (2 obuke,	-	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4.	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4. Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		programa, po sektorima u okviru Teams-a				obučeno najmanje 15 novih kooordinatora/koordinatorki). - Održan je godišnji sastanak sa koordinatorima/koordinatorkama za praćenje realizacije obrazovnih programa .					
	1.3.7. Obuka/savjetovanje direktora/ca, pomoćnika/ca direktora, pedagoga, psihologa na različite teme, u skladu sa utvrđenim prioritetima i potrebama	- Održane obuke/ savjetovanje direktora/ca, pomoćnika/ca direktora, pedagoga, psihologa, na različite teme u skladu sa prioritetima i potrebama (digitalne kompetencije, rodna ravnopravnost, liderska uloga, PISA, prevencija vršnjačkog nasilja, implementacija	CSO/ZZŠ	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - ZZŠ - Održane su obuke za direktore/direktorice iz šest modula i završeno je obučavanje većine direktora/direktorica. - CSO - Održano je savjetovanje direktora/direktorica i pomoćnika/pomoćnica direktora na temu <i>Liderstvo</i> . - CSO - Održano je savjetovanje pedagoga i	-	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4.	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4. Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		međupredmetnih tema i dr.)				psihologa na temu <i>Prevencija vršnjačkog nasilja.</i>					
	1.3.8. Savjetovanje nastavnika/nastavnica opšteobrazovnih predmeta za realizaciju modularizovanih obrazovnih programa	- Organizovana savjetovanja nastavnika/nastavnica opšteobrazovnih predmeta koji realizuju nastavu po modularizovanim obrazovnim programima u najmanje 10 stručnih, mješovitih i umjetničkih škola - Ospozobljeni nastavnici/nastavnice opšteobrazovnih predmeta koji realizuju obrazovne programe	ZZŠ/CSO	IV kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Realizovane su savjetodavne posjete u četiri škole: JU Prva srednja stručna škola Nikšić, JU Srednja mješovita škola „17. septembar“ Žabljak, JU Obrazovni centar Šavnik, JU Srednja stručna škola „Ivan Uskoković“ Podgorica. - Planirane su savjetodavne posjete školama u Herceg Novom, Kotoru, Tivtu, Beranama, Bijelom Polju, Pljevljima i Rožajama.	Realizacija aktivnosti biće nastavljena do kraja 2024. godine i u 2025. godini.	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4.	Objedinjen iznos definisan u okviru aktivnosti 1.3.4. Budžet CSO	Budžet CSO	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti u narednom periodu.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.4. Prilagođavanje obrazovnih programa i obrazovne ponude učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama	1.4.1. Savjetodavna podrška školama u radu sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama	- Održani savjetodavni sastanci, obuke ili posjete školama u cilju pružanja podrške u planiranju individualizovane nastave i radu sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama, po potrebi	ZZŠ/CSO, škole, resursni centri	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Organizovane su redovne aktivnosti praćenja i pružanja podrške školama u radu sa nadarenim učenicima/ učenicama i učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama. - Sakupljeni su planovi rada za tekuću i izvještaji za prethodnu školsku godinu. - Izrađen je izvještaj o planiranim i realizovanim aktivnostima. - Realizovan je online sastanak sa predstvincima školskih timova za praćenje rada sa nadarenim učenicima/ učenicama.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						- Realizovane su posjete u četiri stručne škole u cilju savjetodavne podrške školama u radu sa učenicima/učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama.					
	1.4.2. Priprema prilagođenih obrazovnih programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama	- Revidirana najmanje tri obrazovna programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći - Pripremljena najmanje dva nova obrazovna programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama	CSO, ZZŠ/ škole, resursni centri	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Pripremljena su 3 prilagođena obrazovna programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama iz oblasti trgovine, ugostiteljstva i usluga. - Prilagođeni obrazovni programi usvojeni su na sjednici NSO.	Revizija obrazovnih programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći biće realizovana u 2025. godini, u skladu da planom rada CSO.	Redovne aktivnosti	-	-	U skladu sa utvrđenom dinamikom za prilagođavanje postojećih i izradu novih obrazovnih programa za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama, nastaviti sa realizacijom ove aktivnosti u narednom periodu.
	1.4.3. Kontinuirano osposobljavanje nastavnika/	- Najmanje 30 obučenih nastavnika/	CSO, ZZŠ/ škole, resursni centri	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO	-	Objedinjen iznos definisan u okviru	Objedinjen iznos definisan u okviru	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	nastavnica za rad u nastavi sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama na svim nivoima stručnog obrazovanja	nastavnica za rad u nastavi sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama					- CSO - Realizovane su 2 obuke nastavnika/ nastavnica za rad u nastavi sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama. - ZZŠ - Realizovane su 4 obuke nastavnika/ nastavnica za rad u nastavi sa učenicima/ učenicama sa posebnim obrazovnim potrebama na kojima su polaznici bili i nastavnici/ nastavnice iz srednjih stručnih škola. - ZZŠ - Realizovana je jedna obuka: <i>ITP prelazak iz osnovnog u srednje obrazovanje na zahtjev MPNI - Srednja stručna</i>	aktivnosti 1.3.4.	aktivnosti 1.3.4. Budžet CSO		

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						Škola u Bijelom Polju sa 28 polaznika /polaznica. - NSO je usvojio 2 programa obuke Specijalna Olimpijada.					
1.5. Sprovođenje aktivnosti karijernog vođenja i savjetovanja u školi	1.5.1. Organizovanje predavanja, radionica, okruglih stolova, medijskih nastupa i dr. o značaju karijernog vođenja i savjetovanja za učenike/učenice i roditelje	- Školski timovi za karijernu orientaciju organizovali najmanje po jednu promotivnu aktivnost učenicima/ učenicama osnovnih i stručnih škola na kvartalnom nivou	Škole/CSO, MPNI	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Organizovan je okrugli sto na temu <i>Značaj karijernog vođenja - tranzicija iz osnovnog ka srednjem obrazovanju</i> (ciljna grupa: pedagozi i psiholozi osnovnih i srednjih škola, roditelji i učenici/učenice). - Organizovana je radionica na temu značaja karijernog vođenja za učenike/učenice.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-
	1.5.2. Unapređenje kapaciteta školskih timova za karijernu orientaciju	- Održane obuke za školske timove za karijernu orientaciju, prema akreditovanom	Škole/CSO, MPNI	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Realizovana je integralna obuka sa savjetodavnom	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		programu, najmanje dvije godišnje				podrškom školama na temu karijerne orientacije i formiranja timova za karijernu orientaciju.					
	1.5.3. Promovisanje obrazovne ponude stručnih škola i stručnog obrazovanja kao prvi izbor učenika/učenica	- Stručne škole organizovale dane otvorenih vrata za učenike/učenice osnovnih škola - Stručne škole organizovale susrete učenika/učenica, roditelja i poslodavaca radi promocije preduzetništva i primjera dobre prakse - Timovi za karijerno vođenje i savjetovanje osnovnih i srednjih škola zajedno planirali i realizovali aktivnosti karijernog informisanja i savjetovanja	CSO, MPNI, škole, udruženja poslodavaca	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Izrađen je predlog promotivnog materijala za promovisanje obrazovne ponude stručnog obrazovanja. - Realizovani su savjetodavni sastanci u cilju podrške promotivnim kampanjama stručnih škola, naročito škola na sjeveru. - Određeni broj stručnih škola organizovao je dane otvorenih vrata za učenike/učenice osnovnih škola, kao i susrete	Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini.	Redovne aktivnosti	-	-	U narednom periodu neophodno je ojačati ulogu i razvijati kapacitete timova za karijerno vođenje i savjetovanje u osnovnim i srednjim školama kako bi se mladima obezbijedila podrška u prepoznavanju i razvoju sklonosti i interesovanja, ali i dostupnosti informacija o potrebama na tržištu rada.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
							učenika/učenica, roditelja i poslodavaca. - Određeni broj timova za karijerno vođenje i savjetovanje realizovao je aktivnosti karijernog informisanja i savjetovanja.				

OPERATIVNI CILJ 2:		Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje		
Indikator učinka		Polazna vrijednost	Prelazna ostvarena vrijednost (2021)	Ostvarena vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta (2024)
Indikator učinka 1: Udio učenika/učenica koji su praktično obrazovanje realizovali kod poslodavca (dualni oblik obrazovanja) i zaposlili se u periodu od šest mjeseci nakon završetka obrazovanja		Nije u funkciji	n/a	n/a

Indikator učinka 2: Nastavnici/nastavnice praktične nastave, organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja i instruktori/instruktorke praktičnog obrazovanja osposobljeni za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca	Nije u funkciji	Ospozljeno 60 instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja 150 nastavnika/nastavnica praktične nastave i organizatora/organizatorke praktičnog obrazovanja osposobljeni za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca	Ospozljeno 60 instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja Svi nastavnici/nastavnice praktične nastave i organizatori/organizatorke praktičnog obrazovanja osposobljeni su za sprovođenje mehanizama obezbjeđenja kvaliteta praktičnog obrazovanja kod poslodavca
Indikator učinka 3: Nastavnici/nastavnice osposobljeni za primjenu savremenih metoda nastave i učenja, sa unaprijeđenim digitalnim kompetencijama	Nije u funkciji	1.022 nastavnika/nastavnice osposobljeno za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost	2.131 nastavnik/nastavnica osposobljeni za realizaciju obrazovnih programa, baziranih na ključnim kompetencijama, sa posebnim akcentom na digitalnu pismenost

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
2.1. Učenje na radnom mjestu, uz rad	2.1.1. Organizovanje, po sektorima, stručnih rasprava radi sagledavanja stanja i otvorenih pitanja u organizaciji i realizaciji praktičnog obrazovanja u školskom i dualnom obliku	- U svim školama organizovani sastanci sa poslodavcima - Identifikovana otvorena pitanja	Škole/CSO	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Održani su sastanci sa poslodavcima, direktorima/direktoricama škola, organizatorima/organizatorkama praktičnog obrazovanja u cilju prevazilaženja izazova u realizaciji	-	1.000,00 eur	1.000,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						dualnog obrazovanja.					
	2.1.2. Promocija povezivanja škola i preduzeća i uključivanja poslodavaca u realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca	- Broj učenika/učenica kod poslodavaca - Broj poslodavaca koji su uključeni u obrazovanje učenika/učenica	Škole, CSO, MPNI, PKCG, UPCG	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO -Održani su sastanci sa direktorima/directricama škola i poslodavcima u saradnji sa PKCG i UPCG radi donošenja zajedničkih zaključaka i preporuka. - U školskoj 2023/2024. godini u dualno obrazovanje bilo je uključeno 463 učenika/učenica i 166 poslodavaca.	-	2.000,00 eur	2.000,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-
	2.1.3. Sprovođenje istraživanja o dualnom obrazovanju kod poslodavaca, učenika/učenica, škola i udruženja poslodavaca	- Sprovedeno istraživanje o dualnom obrazovanju kod poslodavaca, učenika/učenica, roditelja, škola i udruženja poslodavaca za	MPNI, CSO/ škole, PKCG, UPCG	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - U organizaciji Evropske fondacije za obuku pripremljena je publikacija o učenju uz rad kod poslodavca pod	-	1.000,00 eur	-	Budžet MPNI	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		školsku 2023/2024. godinu				nazivom <i>Work-Based Learning System Overviews - Work Based Learning in Montenegro - an Assessment against EU Quality Standards.</i> - Publikacija će biti objavljena do kraja 2024. godine.					
	2.1.4. Organizovanje stručnog skupa povodom rezultata istraživanja o dualnom obrazovanju i prezentovanje izvještaja o rezultatima	Organizovan stručni skup	MPNI, CSO/škole, PKCG, UPCG	IV kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	NIJE REALIZOVANO - Stručni skup nije organizovan iz razloga što publikacija o učenju uz rad kod poslodavca obrazovanju nije objavljena. - Publikacija će biti objavljena do kraja 2024. godine.	Realizacija aktivnosti odložena je za I kvartal 2025. godine.	500,00 eur	-	Budžet MPNI	U narednom periodu organizovati stručni skup na temu dualnog obrazovanja.
	2.1.5. Pilotiranje Vodiča za organizaciju i realizaciju	- Prikupljene povratne informacije od stručnih škola sa	CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO	Realizacija aktivnosti biće	Redovne aktivnosti	-	-	U narednom periodu prikupiti povratne

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	praktičnog obrazovanja kod poslodavca u školskom i dualnom obliku	preporukama za unapređenje Vodiča				- Vodič za organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca u školskom i dualnom obliku je pripremljen i u toku je tehničko sređivanje dokumenta. - Pilotiranje Vodiča biće urađeno kroz realizovanje obuke za nastavnike/nastavnice praktičnog obrazovanja.	nastavljena u 2025. godini.				informacije od stručnih škola - preporuke za unapređenje Vodiča.
	2.1.6. Verifikacija novih poslodavaca kod kojih se realizuje praktično obrazovanje za sve oblike praktičnog obrazovanja kod poslodavca	- Proširene baze podataka o poslodavcima: a) školski i dualni oblik - škole b) dualni oblik - CSO	CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Proširene su baze podataka o poslodavcima. - Zahtjeve je poslalo 5 škola, za 22 nova poslodavca: u Podgorici 12, u Cetinju 1, u Tivtu 1 i u Ulcinju 8.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	2.1.7. Obezbeđivanje naknada za učenike/učenice u dualnom obrazovanju	- Obezbijedene naknade za učenike/učenice I i II razreda dualnog oblika obrazovanja koji se obrazuju po programima u trogodišnjem trajanju	MPNI	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Naknade za sve učenike/učenice I i II razreda dualnog oblika obrazovanja koji se obrazuju po programima u trogodišnjem trajanju su obezbijeđene.	-	500.000,00 eur	321.000,00 eur do 1. novembra 2024. godine Budžet MPNI	Budžet MPNI	-
2.2. Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika/nastavnica u stručnom obrazovanju	2.2.1. Organizacija obuka za nastavnike/nastavnice u skladu sa katalozima programa stručnog usavršavanja nastavnika/nastavnica	- Broj obuka za nastavnike/nastavnice	CSO/škole	II kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Usvojen je Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika/nastavnica za školsku 2023/2024. i 2024/2025. godinu. - CSO je organizovao i realizovao 34 obuke koje je pohađao 221 nastavnik/nastavnica, kao i preko 200 nastavnika/nastavnica/	-	6.000,00 eur	6.000,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						nastavnica koji su završili započetu ECDL obuku.					
	2.2.2. Sprovođenje aktivnosti kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika/nastavnica (KPR) na nivou škole u skladu sa godišnjim planovima rada škola	- Broj škola koje su realizovale minimum 70% aktivnosti predviđenih planom profesionalnog razvoja na nivou škole	CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Obrađeno je 589 zahtjeva za licenciranje nastavnika/nastavnica. - Izdato je 578 licenci, od čega je 20 prvih licenci, dok su ostalo obnovljene licence.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-
	2.2.3. Ospozobljavanje nastavnika/nastavnica za korišćenje digitalnih obrazovnih sadržaja u nastavi	- Organizovane radionice na nivou minimum 10 škola	MPNI, ZUNS, ZZŠ, CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - ZZŠ je realizovao 6 obuka iz digitalnih kompetencija, na kojima su učestvovali nastavnici/nastavnice srednjih stručnih škola.	-	5.000,00 eur	-	Budžet MPNI	
	2.2.4. Izrada online programa obuke za nastavnike/nastavnice stručnih predmeta na temu	- Izrađen i pilotiran modul obuke u školama na sjeveru koje su uključene u projekat	CSO, MPNI, ZZŠ	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - U postupku naknadne akreditacije, NSO je	Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini, u skladu sa	15.000,00 eur	-	MOR	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti, u skladu sa

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	
	Izrada materijala za digitalno učenje					odobrio 13 programa iz digitalnih kompetencija. - Projekat <i>Digitalno, inkluzivno i transformativno: Kvalitetno obrazovanje za sve</i> , u okviru kojeg je planirana ova aktivnost, u prvoj je fazi realizacije. - Projektni tim je posjetio škole, dogovorio naredne korake u realizaciji i utvrdio postojeće resurse škola u cilju implementacije aktivnosti. - Projekat se realizuje u četiri škole iz sjevernog regiona: JU Srednja stručna škola Rožaje, JU Srednja mješovita škola „Bećo Bašić“ Plav, JU Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“	predviđenom dinamikom.					predviđenom dinamikom.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						Mojkovac i JU Srednja mješovita škola Petnjica.					
	2.2.5. Izrada online programa obuke za nastavnike/nastavnice stručnih predmeta na temu Vještine za zapošljavanje	- Izrađen i pilotiran modul obuke u školama na sjeveru koje su uključene u projekat	CSO, MPNI, ZZŠ, UPCG	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Projekat <i>Digitalno, inkluzivno i transformativno: Kvalitetno obrazovanje za sve</i> , u okviru kojeg je planirana ova aktivnost, u prvoj je fazi realizacije. - Projektni tim je posjetio škole, dogovorio naredne korake u realizaciji i utvrdio postojeće resurse škola u cilju implementacije aktivnosti. - Projekat se realizuje u četiri škole iz sjevernog regiona: JU Srednja stručna škola Rožaje, JU Srednja mješovita škola	Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini, u skladu sa predviđenom dinamikom.	20.000,00 eur	-	MOR	Nastaviti sa realizacijom aktivnosti, u skladu sa predviđenom dinamikom.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						„Bećo Bašić“ Plav, JU Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“ Mojkovac i JU Srednja mješovita škola Petnjica.					
2.3. Obezbeđenje i unapređenje sistema osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju na nacionalnom nivou i nivou škola, u skladu sa EQAVET	2.3.1. Priprema i realizacija godišnjeg plana eksternog vrednovanja rada ustanova i sistema osiguranja kvaliteta od strane eksternih nadzornih tijela	- Pripremljen godišnji plan eksternog vrednovanja rada ustanova - Realizovane aktivnosti eksternog utvrđivanja, najmanje 5 škola na godišnjem nivou - Pripremljeni odgovarajući izvještaji i preporuke - Objavljeni izvještaji o utvrđivanju kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada na	CSO, ZZŠ/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Pripremljen je i usaglašen plan eksternog vrednovanja rada ustanova za 2024. godinu (određene su škole i vremenski okvir obilazaka). - Realizovano je eksterno utvrđivanje kvaliteta u 19 ustanova (13 srednjih stručnih i mješovitih škola i 6 ustanova za obrazovanje odraslih). - Pripremljeni su izvještaji o evaluaciji 13 srednjih stručnih	-	15.100,00 eur	15.100,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		sajtu CSO i ustanova				i mješovitih škola i 6 ustanova za obrazovanje odraslih.					
	2.3.2. Sprovođenje interne evaluacije u školama	- Najmanje 50% škola u 2024. godini sprovodi internu evaluaciju	Škole/CSO	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - CSO je dobio izvještaje od 66,67% škola o sprovedenoj internoj evaluaciji.	-				-
	2.3.3. Praćenje realizacije ispita na završetku obrazovnih programa trogodišnjeg i četvorogodišnjeg stručnog obrazovanja	- Praćenje realizacije ispita u skladu sa odgovarajućim metodološkim dokumentom za praćenje rezultata završnog i internog stručnog ispita - Sprovođenje analize rezultata eksternog stručnog ispita i rezultata na kraju nastavne godine - Priprema izvještaja i preporuka - Po potrebi, unaprijeđene	CSO/ICCG, škole, PKCG, UPCG	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Završeno je dopunjavanje baze pitanja i odgovora. - Pripremljeni su predlozi članova/članica komisija i dostavljeni ICCG za realizaciju aktivnosti koje se odnose na polaganje stručnog i završnog ispita; - Održan je sastanak sa nastavnicima/nastavnicama sa ciljem pružanja podrške u pripremi završnog ispita za	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	
		procedure ispita na završetku pojedinih nivoa obrazovanja - U skladu sa rezultatima analize, razvoj preporuka za unapređenje kvaliteta vrednovanja postignuća učenika/učenica				pet obrazovnih programa. - Izvršeno je spajanje predloga svih pitanja za izradu baza pojedinačnih obrazovnih programa. - Izvršeno je pripremanje baza pitanja i odgovora za završni ispit za ukupno 17 obrazovnih programa. - U 29 srednjih stručnih i mješovitih škola koje organizuju završni ispit proslijeđene su baze pitanja i odgovora za svih 17 obrazovnih programa.						
	2.3.4. Sprovođenje analize izostajanja učenika/učenica sa nastave i izrečenih vaspitnih mjera u	- Sprovedena analiza i pripremljene preporuke školama radi	CSO/MPNI, škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Urađena je analiza ranog napuštanja učenika/učenica iz	-	Redovne aktivnosti	-	-	-	

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	školskoj 2023/2024. godini i priprema preporuka	sprovođenja preventivnih mjera radi predupređenja napuštanja obrazovanja i osipanja učenika/učenica - Smanjen broj izostanaka i izrečenih vaspitnih mjera za najmanje 10% po školi				srednjeg stručnog obrazovanja za školsku 2023/2024. godinu sa preporukama za obrazovno-vaspitne ustanove srednjeg stručnog obrazovanja. - Pripremljena je e-verzija analize.					
	2.3.5. Evaluacija realizacije i efekata modularizovanih obrazovnih programa	- Kreirana metodologija istraživanja: Evaluacija modularizovanih obrazovnih programa - Kreirani upitnici (za nastavnike/nastavnice i za direktore/direktorice i stručne službe) - Kreiran II dio istraživanja upotrebom kvalitativne	CSO/ZZŠ, ICCG, škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - CSO je održao sastanak sa direktorima/direktoricama srednjih stručnih i mješovitih škola u cilju njihovog upoznavanja sa ciljevima empirijskog istraživanja. - Pripremljen je idejni projekat istraživačkog rada i,	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	
		metodologije na regionalnom principu kroz fokus grupe				<p>na osnovu njega, upitnici.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sprovedeno je istraživanje i pripremljena publikacija sa preporukama. - U istraživanju je učestvovalo 890 ispitanika/ispitanica (27 članova/članica stručnih službi škola, 32 člana/članice uprave škola, 808 nastavnika/nastavnica, 23 organizatora/organizatorke praktičnog obrazovanja). - Realizovano je 16 fokus grupa za nastavnike/nastavnice, predstavnike/predstavnice PP službi, organizatore/ 						

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	
						organizatorke praktičnog obrazovanja, roditelje i predstavnike/ predstavnice đačkih parlamenta. U fokus grupe uključeni su predstavnici/ predstavnice iz 15 opština. - ZZŠ je sproveo istraživanje-upitnik na temu <i>Profesionalni razvoj nastavnika - iskustva i izazovi</i> . Upitnikom su obuhvaćeni i nastavnici/ nastavnice opšteobrazovnih predmeta iz srednjih stručnih škola. Online upitnik ispunilo je 187 ili 12% nastavnika/						

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						nastavnica iz srednjih stručnih škola. Analiza je u toku, a prezentacija rezultata planirana je za decembar 2024. godine.					
	2.3.6. Priprema i organizacija plana takmičenja učenika/učenica po stručnim oblastima	- Pripremljen plan takmičenja po oblastima - Organizovana takmičenja, najmanje iz tri oblasti	CSO/škole, ICCG, ZZŠ, PKCG, UPCG	II kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - U skladu sa godišnjim planom rada, CSO je organizovao 7 državnih takmičenja učenika/učenica u vještinama iz sledećih oblasti: Restoraterstvo, Kuvarstvo, Frizerske usluge, Muzička umjetnost, Turizam, Pravo i Elektrotehnika. - Završna ceremonija dodjele nagrada učenicima/učenicama i mentorima/mentorkama biće održana u	-	28.154,00 eur	28.154,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
							decembru 2024. godine.				

OPERATIVNI CILJ 3:		Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost					
Indikator učinka			Polazna vrijednost	Prelazna ostvarena vrijednost (2021)		Ostvarena vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta (2024)	
Indikator učinka 1: Definisana podjela odgovornosti između partnera u upravljanju i finansiranju stručnog obrazovanja			Nije u funkciji	Poslodavci su učestvovali u finansiranju učenika/učenica trećeg razreda koji su u dualnom obliku obrazovanja PKCG je učestvovala u finansiranju 30 stipendija za učenike prvog razreda stručnih škola		Poslodavci su učestvovali u finansiranju učenika/učenica trećeg razreda koji su u dualnom obliku obrazovanja	

Indikator učinka 2: Upisna politika usaglašena sa potrebama tržišta rada	19% učenika /učenica se obrazuje po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika /učenica u stručnom obrazovanju	22,4 % učenika/učenica obrazovalo se po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju	22,6% učenika/učenica obrazuje se po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju u odnosu na ukupan broj učenika/učenica u stručnom obrazovanju
--	---	--	---

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovodenja
3.1. Učešće socijalnih i drugih partnera u definisanju politika, planiranju, sprovođenju, nadzoru i vrednovanju stručnog obrazovanja	3.1.1. Promovisanje pozitivnih primjera učešća socijalnih partnera u definisanju politike i planiranju, realizaciji, praćenju i vrednovanju stručnog obrazovanja	- Ojačana partnerstva i saradnja između poslodavaca i njihovih udruženja i obrazovnih ustanova u stručnom obrazovanju	PKCG, UPCG/škole	II kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - U okviru Digitalnog dana, PKCG je organizovala događaj <i>U susret budućem zanimanju</i> (43 učesnika/učesnice). - Organizovan je Okrugli sto <i>Saradnja privrede i ustanova srednjeg stručnog obrazovanja</i> (23 učesnika/učesnice). - Organizovan je Okrugli sto <i>Odnos modularizovanih</i>	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						<i>obrazovnih programa i tržišta rada: potrebe i izazovi (31 učesnik/učesnica).</i>					
	3.1.2. Sagledavanje mogućnosti i uslova za pretvaranje stručnih škola u regionalne centre izvrsnosti za pojedine stručne oblasti	- Analiza mreže škola koje realizuju programe stručnog obrazovanja u istoj stručnoj oblasti - Analiza materijalnih uslova (stanja sa opremom u školskim radionicama) u školama koje realizuju obrazovne programe iz iste stručne oblasti - Razmatranje mogućnosti stvaranja mreža ili zajedničkih ulaganja škola i/ili preduzeća za upotrebu opreme i tehnologije radi obezbjeđenja njenog efikasnog korišćenja	MPNI, CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Urađena je analiza dvije srednje stručne škole u Nikšiću. - Utvrđeni su arhitektonski i građevinski uslovi, kao i mogućnosti za njihovu rekonstrukciju. - Određene su oblasti u kojima treba da se izvrši nabavka opreme (mašinstvo, elektrotehnika i saobraćaj). - Utvrđeno je trenutno stanje opreme za ove tri oblasti i urađen spisak opreme, alata i sredstava potrebnih da se u	Realizacija aktivnosti biće nastavljena u 2025. godini.	2.000,00 eur	-	Budžet MPNI	U cilju stvaranja uslova za unapređenje kvaliteta praktične nastave u stručnom obrazovanju kroz osnivanje regionalnih centara izvrsnosti, potrebno je uraditi analizu mreže srednjih škola sa preporukama i analizu sa preporukama o lokaciji regionalnih centara izvrsnosti i programima koji će se realizovati.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						ove tri oblasti dođe do nivoa izvrsnosti.					
	3.1.3. Priprema za pilotiranje unaprijeđenog modela finansiranja stručnog obrazovanja	- Analiza sistema finansiranja stručnog obrazovanja u zemljama EU (najmanje dvije) - Analiza troškova finansiranja obrazovnih programa stručnog obrazovanja - Stvaranje uslova da poslodavci obezbjeđuju naknade učenicima/ učenicama u dualnom obliku obrazovanja	MPNI, CSO/škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	NIJE REALIZOVANO - Zbog značajno povećanog obima aktivnosti u III i IV kvartalu 2024. godine i, usled toga, ograničenih kadrovskih kapaciteta, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je realizaciju ove aktivnosti odložilo za 2025. godinu.	Realizacija aktivnosti odložena je za 2025. godinu.	1.800,00 eur	-	Budžet MPNI	U narednom periodu potrebno je sagledati modele finasiranja zemalja Evropske unije i zemalja regionala, kako bi se, uvažavajući specifičnosti obrazovnog sistema u Crnoj Gori, definisao model finansiranja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori. Model treba da bude pojašnjen donosiocima odluka na različitim nivoima i obrazovnim ustanovama.

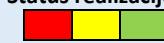
Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	3.1.4. Obezbeđivanje uslova za uspostavljanje sistema podsticaja za preduzeća koja učestvuju u realizaciji praktičnog obrazovanja i zapošljavaju učenike/učenice nakon završetka obrazovanja	- Formiran Fond za podršku dualnom obrazovanju - Utvrđene aktivnosti podrške i ciljne grupe - Obezbeđena sredstva za rad Fonda - Razvijen model finansijskih podsticaja za poslodavce kod kojih se realizuje praktično obrazovanje	MPNI, PKCG/ udruženja poslodavaca, lokalne zajednice, škole	III kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Kao preduslov za formiranje Fonda za podršku dualnom obrazovanju neophodan je zakonski osnov, na kojem se trenutno aktivno radi (Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stručnom obrazovanju). - U Srednjoročnom budžetskom okviru 2025-2027 planirana su sredstva za rad Fonda.	- Formiranje Fonda za podršku dualnom obrazovanju planirano je za II kvartal 2025. godine.	2.200,00 eur	-	Budžet MPNI	U narednom periodu formirati Fond za podršku dualnom obrazovanju, utvrditi aktivnosti podrške i ciljne grupe.
3.2. Unapređenje politike upisa učenika/ učenica u srednje škole	3.2.1. Analiza stanja na tržištu rada sa aspekta ponude, tražnje i zapošljavanja	- Pripremljena analiza ponude, tražnje i zapošljavanja u opštinama u Crnoj Gori po zanimanjima (u 2023. godini)	MPNI/ZZZCG	II kvartal 2024. godine	II kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Urađena je analiza ponude, tražnje i zapošljavanja na tržištu rada u Crnoj Gori po opštinama i kvalifikacijama, analiza kretanja broja učenika u	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		- Date preporuke sektoru obrazovanja				osnovnoj školi po opštinama i analiza upisa učenika u srednje škole u prethodnoj školskoj godini.					
	3.2.2. Analiza upisa učenika/učenica u stručno obrazovanje	- Pripremljena analiza upisa učenika/učenica u prvi razred srednje škole za prethodne dvije školske godine - Date preporuke za upis učenika/učenica u srednje škole	MPNI, CSO, škole	IV kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Direktorat za gimnazijsko i stručno obrazovanje pripremio je analizu upisa učenika/učenica u prvi razred srednje škole za prethodne dvije školske godine u kojoj su date preporuke za upis učenika/učenica u srednje škole.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-
3.3. Unapređenje međunarodne saradnje u oblasti stručnog obrazovanja	3.3.1. Koordinacija aktivnosti na nacionalnom nivou i objedinjavanje podataka o aktivnostima međunarodnih organizacija koje podržavaju razvoj	- Baza podataka o međunarodnim organizacijama i oblastima djelovanja formirana i kontinuirano se ažurira	MPNI/CSO, škole, ZZŠ, ICCG	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Baza podataka o međunarodnim organizacijama i oblastima djelovanja formirana je i kontinuirano se ažurira.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izveštajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	stručnog obrazovanja										
	3.3.2. Izrada standarda kvalifikacija u saradnji regionalnih službi za razvoj stručnog obrazovanja	- Urađen najmanje jedan standard kvalifikacije koji je usklađen na regionalnom nivou sa najmanje dvije zemlje	CSO/PKCG, UPCG, škole	I kvartal 2024. godine	III kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Urađen je standard kvalifikacije nivoa obrazovanja Bravar/Zavarivač koji je usaglašen na regionalnom nivou sa 6 ekonomija.	-	500,00 eur	500,00 eur ERI SEE	ERI SEE	-
	3.3.3. Podrška mobilnosti učenika/učenica i nastavnika/nastavnica stručnih škola, prema odgovarajućem programu	- Promocija razmjene nastavnika/nastavnica i učenika/učenica kroz programe međunarodne razmjene - Organizovana razmjena učenika/učenica i nastavnika/nastavnica, najmanje 25 učenika/učenica i najmanje 10 nastavnika/nastavnica u školama regiona ili Evrope u cilju	MPNI/CSO, škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Organizovana je mobilnost 25 učenika/učenica (Grčka, Srbija) - 4 učenika/učenice u okviru CTM projekta i 21 učenik/učenica u okviru GVET projekta, u skladu sa planiranim projektnim aktivnostima.	-	n/a	-	CTM GVET BRIDGE	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
		mobilnosti prema odgovarajućem programu									
	3.3.4. Organizovanje učešća škola na međunarodnim sajmovima obrazovanja	- Organizovano učešće najmanje na jednom međunarodnom sajmu obrazovanja	CSO, škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - U organizaciji Ministarstva obrazovanja Bugarske i bugarskog Servis centra preduzeća za vježbu, u Plovdivu je 25. i 26. aprila 2024. godine održan 27. Međunarodni sajam preduzeća za vježbu, na kojem se predstavilo 124 preduzeća iz 10 država. - Na ovogodišnjem sajmu u Plovdivu predstavila su se dva preduzeća za vježbu iz Crne Gore.	-	8.500,00 eur	8.500,00 eur Budžet CSO	Budžet CSO	-
	3.3.5. Organizovanje međunarodnih konferencija iz oblasti stručnog obrazovanja	- Broj organizovanih konferencijskih događaja, broj učesnika/učesnica	MPNI, CSO, škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Organizovana je Regionalna konferencija <i>Medijska pismenost u digitalnom</i>	-	3.000,00 eur	-	Budžet MPNI	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
							ekosistemu vještačke inteligencije. - Na konferenciji je učestovovalo 80 učesnika/učesnica iz 6 zemalja regiona.				
3.4. Unapređenje kompetencija rukovodnog kadra u školama	3.4.1. Utvrđivanje potreba i dostupnosti osposobljavanja za rukovodni kadar u školama	- Utvrđene potrebe za stručnim usavršavanjem - Pripremljen plan stručnog usavršavanja rukovodnog kadra u školama za 2024. godinu	CSO/ZZŠ, Unija direktora, škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Utvrđene su potrebe za stručnim usavršavanjem rukovodnog kadra u školama. - Pripremljen je plan stručnog usavršavanja rukovodnog kadra u školama za 2024. godinu.	-	Redovne aktivnosti	-	-	-
	3.4.2. Organizacija obuka rukovodnog kadra u školama od strane nadležnih institucija, u skladu sa utvrđenim prioritetima i potrebama	- Realizovani programi osposobljavanja u skladu sa prioritetima i godišnjim planom	ZZŠ, CSO/škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - CSO je realizovao obuku za dva napredna modula iz Programa obuka za direktore/direktorice: <i>Stručna škola u svom okruženju i Upravljanje finansijskim i</i>	-	Redovne aktivnosti	-	-	-

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
							<i>materijalnim resursima škole za 16 direktora/direktorica u trajanju od 32 sata (septembar/oktobar 2024. godine). - ZZŠ je realizovao 23 dvodnevne obuke za direktore/direktorice koje se sastoje iz šest modula - Zakonodavstvo i administracija; Planiranje, programiranje, organizovanje i praćenje rada ustanove; Nastava i učenje; Obezbeđivanje kvaliteta rada ustanove; Upravljanje ljudskim resursima i Saradnja direktora/direktorica sa roditeljima, školskim odborom, lokalnom i širokem zajednicom.</i>				

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
						- Do oktobra 2024. godine 122 direktora /direktorice dobili su sertifikat nakon završene obuke.					
3.5. Unapređenje infrastrukturnih i materijalno-tehničkih uslova u školama	3.5.1. Rekonstrukcija 9 objekata srednjih škola	- Rekonstruisano ili u fazi rekonstrukcije 9 objekata srednjih škola na teritoriji Crne Gore	MPNI/škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - U fazi rekonstrukcije je 8 objekata srednjih škola na teritoriji Crne Gore.	Početak rekonstrukcije devetog objekta srednje škole planiran je za I kvartal 2025. godine. Planirani rok za završetak radova je IV kvartal 2025. godine.	EIB: 2.092.065,00 eur WBIF: 942.435,00 eur Budžet: 2.915.500,00 eur	EIB: 1.772.064,00 eur WBIF: 798.336,00 eur Budžet: 2.469.600,00 eur	EIB WBIF Budžet	Rekonstrukcija se odvija po dinamičkom planu koji je dao izvođač, bez nepredviđenih okolnosti.
	3.5.2. Opremanje kabineta, laboratorijskih radionica nedostajućom opremom	- Pripremljena specifikacija opreme za pojedine škole i odgovarajuće oblasti - Opremljene škole	MPNI/škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Pripremljena je specifikacija opreme za pojedine škole i odgovarajuće oblasti. - U toku je priprema tenderske dokumentacije.	Opremanje škola planirano je za III kvartal 2025. godine.	EIB: 1.638.000,00 eur Budžet: 962.000,00 eur	-	EIB Budžet	Realizacija aktivnosti sprovodi se predviđenom dinamikom u okviru projekta Evropske investicione banke.

Mjera	Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata / postignute vrijednosti na kraju izještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
	3.5.3. Nabavka namještaja za srednje škole	- Opremljene škole	MPNI/škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	DJELIMIČNO REALIZOVANO - Obavljen je tender i vrednovanje ponuda je u završnoj fazi. Do kraja 2024. godine biće potpisana ugovor za nabavku namještaja.	Opremanje škola namještajem planirano je za III kvartal 2025. godine.	EIB: 374.220,00 eur Budžet: 219.780,00 eur	EIB: 157.500,00 eur Budžet: 92.500,00 eur	EIB Budžet	Realizacija aktivnosti sprovodi se predviđenom dinamikom u okviru projekta Evropske investicione banke.
	3.5.4. Nabavka računarske opreme i softverske infrastrukture	- Pripremljena specifikacija opreme - Opremanje škola	MPNI/škole	I kvartal 2024. godine	IV kvartal 2024. godine	REALIZOVANO - Škole su opremljene računarskom opremom.	-	EIB: 958.828,00 eur WBIF: 456.585,00 eur Budžet: 106.536,00 eur	Budžet: 500.000,00 eur	EIB WBIF Budžet	-

IV NALAZI EVALUACIJE

Strategijom razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024) predviđeno je da se, nakon sprovođenja Strategije, izvrši ex-post evaluacija. U skladu sa tim, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je, uz podršku Austrijske agencije za obrazovanje i internacionalizaciju (OeAD), u okviru projekta *Poboljšanje kvaliteta učenja utemeljenog na radu kroz jačanje uloge organizatora praktičnog obrazovanja* angažovalo eksperta koji je, kao nezavisni evaluator, sačinio Finalnu evaluaciju sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024). Evaluacija je sprovedena u periodu oktobar-novembar 2024. godine.

U nastavku slijedi rezime nalaza evaluacije i datih preporuka:

Ključni nalazi evaluacije

Relevantnost

Odgovori na pitanja evaluacije ukazuju na to da su Strategija razvoja stručnog obrazovanja uz prateće akcione planove (2020/21 i 2024) bili relevantni instrumenti za odgovor na savremene trendove u stručnom obrazovanju u EU, a i šire. Takođe, definisani strateški i operativni ciljevi su relevantni i sa stanovišta kapaciteta svih aktera koji su uključeni u planiranje i realizaciju stručnog obrazovanja.

Strategija predstavlja relevantan okvir za djelovanje za sve aktere koji su uključeni u realizaciju strategije, s tim što na potencijale nekih aktera, a naročito onih koji nijesu iz svijeta obrazovanja, treba dodatno обратiti pažnju. S tim u vezi, prilikom kreiranja novog strateškog dokumenta potrebno je posebnu pažnju posvetiti većem korištenju potencijala kojima raspolaže privreda i neakademski sektor, kao i daljem uvezivanju operativnih ciljeva sa strateškim ciljem.

Koherentnost

Strateška opredijeljenost defisana u Strategiji u potpunosti je usklađena sa EU okvirom. U tekstu Strategije su uvrštene preporuke iz dokumenata Evropskog parlamenta i Savjeta, značajnih za Poglavlje 26, koji se odnose na Evropski okvir kvalifikacija za cjeloživotno učenje, Obezbeđenje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju, Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, Sistem prenosa kreditnih bodova u stručnom obrazovanju, Priznavanje neformalnog i informalnog učenja i drugih. Prilikom izrade Strategije, korištena su dokumenta koja su u to vrijeme bila

najaktuelnija u domenu stručnog obrazovanja u Evropi, i to: Lisabonska strategija²⁰, Kopenhaška deklaracija²¹, Nove vještine za nova radna mjesta²², Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje²³, Evropski sistem prenosa kredita u stručnom obrazovanju i osposobljavanju (ECVET), Evropski okvir kvalifikacija za cjeloživotno učenje²⁴, „Ponovno promišljanje o obrazovanju”, i drugi.

Ostala krovna strateška dokumenta takođe prepoznaju ovu strategiju i okvir koji ona nudi kao jedan od najznačajnijih za dalji razvoj crnogorske ekonomije, ali i društva u cjelini. Postoji veliki stepen usklađenosti ove strategije sa strateškim dokumentima koji diktiraju pravce razvoja Crne Gore, a naročito: Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2018-2020. U svim narednim srednjoročnim programima rada Vlade (za 2021, 2022-24, pa čak i 2024-27) uočljiva je direktna veza sa Strategijom razvoja stručnog obrazovanja. Programi ekonomskih reformi za Crnu Goru (2018-20, 2020-22, 2022-24) takođe sadrže aktivnosti koje su predviđene Strategijom razvoja stručnog obrazovanja. Takođe, pri definisanju operativnih ciljeva i aktivnosti vodilo se računa o preporukama iz Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine. Ciljevi i aktivnosti Strategije razvoja stručnog obrazovanja prate prioritete, značajne za ekonomski razvoj i ukupan napredak društva, date u Strategiji pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024).

Strateški cilj Strategije razvoja stručnog obrazovanja (2020-2024) podržava jedan od ključnih ishoda u Nacionalnoj strategiji za mlade (2017-2021) da „mladima treba obezbijediti kvalitetno obrazovanje“. Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024) usaglašena je i sa Strategijom obrazovanja nastavnika (2017-2024), Strategijom inkluzivnog obrazovanja (2019-2025), Strategijom cjeloživotne karijerne orientacije (2016-2020), Planom obrazovanja odraslih (2019-2022), Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa (2016-2020), Programom za razvoj i podršku talentovanim učenicima (2020-2022) i nacrtom Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje (2020-2024).

Uspostavljena je jasna koordinacija procesa, ali se ukazuje potreba za dodatnim snaženjem razumijevanja koncepta i motivacijom svih aktera za snažnije učešće u procesu. Naime, jedan broj institucija nije bio dovoljno posvećen implementaciji aktivnosti, što je otežavalo koordinaciju u dijelu povezivanja prioritetnih aktivnosti i u krajnjem, uticalo na efikasnost mjera. Treba dalje raditi na povezivanju aktera i na njihovoj daljoj edukaciji, informisanju o značaju stručnog obrazovanja kako bi se postigla bolja povezanost sa strateškim prioritetima u drugim oblastima.

²⁰ European Parliament (2000). Lisbon European Council 23 and 24 March. Presidency conclusions.
http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm.

²¹ https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf

²² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0682:FIN:en:PDF>

²³ COM(2018)24 EUe – Recommendation Key Competences for Lifelong Learning, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

²⁴ Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2017/C 189/03)

Kako bi Strategija u punom kapacitetu omogućila aktiviranje cjelokupnog raspoloživog potencijala u svim segmentima, potrebno je dalje raditi na podizanju svijesti o značaju ovog dokumenta za ekonomski i društveni razvoj zemlje, a posebno na značaj aktivne participacije svih institucija u njenoj implementaciji.

Strategija ima potencijal da postane jedan od ključnih strateških dokumenata Vlade, jer utvrđuje pravce razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori koje treba da doprinese stvaranju kompetentne i kvalifikovane radne snage u skladu sa potrebama tržista rada.

Efektivnost

Od ukupno 8 moguće ocjenjivih indikatora uspjeha koji se odnose na operativne ciljeve, njih 7 je ostvarilo ili premašilo planiranu vrijednost, a za 1 ne postoje relevantni podaci. Planirane aktivnosti za dva izvještajna perioda za koja postoje podaci (2020-2021 i 2024) su implementirane na nivou preko 60% za prvi izvještajni period, odnosno 70% za drugi.

Ipak, na implementaciju aktivnosti predviđenih Strategijom razvoja stručnog obrazovanja 2020-2024 uticalo je više otežavajućih faktora. Ne treba zaboraviti činjenicu da je prvi izvještajni period (2020-21) obilježila COVID kriza koja je u vekoj mjeri doprinijela neostvarivanju pojedinih aktivnosti, kao ni negativan uticaj koje su imale česte institucionalne promjene u strukturi i rukovodstvu Ministarstva u periodu od decembra 2020. do kraja 2023. godine. Na bazi ovog možemo zaključiti da je riječ o uglavnom postignutoj efektivnosti u implementaciji strategije. Neki od glavnih razloga neostvarivanja planiranih rezultata, pored već pomenute COVID 19 krize i organizacionih promjena u Vladi Crne Gore koje su se događale tokom perioda implementacije, su i neke nerealno planirane aktivnosti u odnosu na raspoložive tehničke i ljudske kapacitete pojedinih institucija.

Ključni razlozi koji su doveli do ostvarenja planiranih rezultata su: efikasno kreiran okvir za implementaciju, posvećenost i profesionalnost Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, a naročito organizacione jedinice u okviru Ministarstva koja se isključivo bavi pitanjima srednjeg obrazovanja (Direktorat za gimnazijsko i stručno obrazovanje), uspješna implementacija nekoliko međunarodnih projekata koji su pomagali razvoj stručnog obrazovanja u izvještajnom periodu, angažovanje zaposlenih u Centru za stručno obrazovanje i njihovih spoljnih saradnika na izradi obrazovnih programa i drugim aktivnostima, kao i velike investicije u školsku i digitalnu infrastrukturu koje je recentno obezbijedilo Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija.

Efikasnost

Kada je riječ o finansijskoj realizaciji strategije, veoma je teško iznijeti egzaktne podatke, i to iz dva razloga. Prvo, Strategija je pripremljena u skladu sa ranjom metodologijom za izradu strateških dokumenata, kada nije postojala obaveza navođenja finansijskih pokazatelja u vezi s realizacijom mjera i aktivnosti, pa za pojedine aktivnosti u prvom dvogodišnjem akcionom planu (2020-2021. godina) nisu opredjeljivana sredstva, već su sredstva planirana kumulativno, na nivou budžetskih jedinica. Za sljedeći izvještajni period, koji obuhvata 2022. i 2023. godinu nije usvojen relevantan akcioni plan, pa iz tog razloga ne možemo utvrditi iznos planiranih i realizovanih sredstva za te dvije godine.

Ipak, na osnovu raspoloživih dokumenata možemo ustvrditi da je ona ostvarena na nivou od 56.58% u odnosu na planirana sredstva za periode 2020-21. i 2024. godinu. Strategija je implementirana u najvećem dijelu sredstvima iz nacionalnog budžeta (na nivou od skoro 75%), ali i podrškom iz fondova EU (na nivou od 8%), i kredita EIB-a i WBIF-a (17%).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je efikasno koordinisalo Strategiju, a posvećenost i profesionalnost Direktorata za gimnazijsko i stručno obrazovanje u Ministarstvu su uočeni kao jedan od ključnih elemenata uspjeha realizacije. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti može se zaključiti da je Strategija bila djelimično efikasna i da je ostvarila određene rezultate uz ograničene finansijske i ljudske kapacitete.

Uticaj

Iako je u ovoj fazi implementacije još uvijek teško govoriti o uticaju koji je Strategija proizvela, jasno je da su neki od rezultata Strategije već evidentni. Prije svega, Strategija je uspostavila regulatorni i institucionalni okvir za razvoj stručnog obrazovanja u zemlji i omogućila je povezivanje i osnaživanje saradnje svih stejkholdera koji su neophodni za njezinu uspješnu implementaciju. Doprinijela je unaprijeđenoj školskoj i digitalnoj infrastrukturi, kao i kontinuiranom profesionalnom razvoju ljudskih resursa u svim ustanovama koje se bave stručnim obrazovanjem. Učenici u stručnom obrazovanju izučavaju modernizovane obrazovne programe što se ogleda i u velikoj popularnosti stručnog obrazovanja - skoro 70% svih srednjoškolaca bira stručno obrazovanje. Ulažu se i značajni napor da se unaprijedi kvalitet praktičnog obrazovanja, pa sada skoro sve stručne i mješovite škole imaju zaposlenog organizatora praktičnog obrazovanja, osobe neposredno zadužene za sve aspekte praktičnog obrazovanja. Započeto je, iako još uvijek u maloj mjeri, i sa programima mobilnosti učenika i nastavnika u stručnom obrazovanju, a Crna Gora aktivno učestvuje u svim međunarodnim aktivnostima i programima koje, na prvom mjestu, sprovodi Evropska trening fondacija (ETF), institucija Evropske unije koja pomaže stručno obrazovanje u zemljama kandidatima za članstvo u EU.

Održivost

Održivost glavnih strateških intervencija implementiranih do sada je ostvarena, a čini se izvjesnim da će strategija proizvesti i rezultate koji će biti održivi na dugi rok. Ono što može ugroziti održivost je potencijalna nedovoljna vidljivost i prisutnost stručnog obrazovanja u novoj sveobuhvatnoj strategiji obrazovanja koja se radi za sve nivoe obrazovanja - od predškolskog, preko osnovnog i srednjeg do obrazovanja odraslih lica (izrada same strategije je u toku). Takođe, budući da je za razvoj stručnog obrazovanja neophodna dobra saradnja sa privredom, poslodavcima i udruženjima poslodavaca, kao i svim drugim partnerima koji imaju uticaj na kretanja na tržištu rada, nedostatak političke volje može uticati negativno na sinergetski efekat, kao i na finansijsku održivost Strategije. Takođe, za održivost dosadašnjih, ali i budućih rezultata ključan je institucionalni kapacitet, odnosno informisanost, znanje, vještine, ali i posvećenost svih aktera inovacijama u stručnom obrazovanju. Institucije još uvijek nijesu stvorile mehanizme koji omogućavaju kontinuiran rad na aktivnostima i njihovo praćenje, pa će od posvećenosti ovom procesu zavisiti i održivost.

Zaključci

Zaključak 1. Strategija predstavlja jedan od važnijih strateških dokumenta koji treba da pruži osnovu za ekonomski razvoj u zemlji i to kroz podršku razvoju ljudskog potencijala neophodnog domaćem tržištu rada, kao i povezivanju svih aktera iz akademsko-obrazovnog i privrednog sektora.

Zaključak 2. Postoji još uvijek nedovoljno razumijevanje značaja stručnog obrazovanja za razvoj društva, pa stoga i nemotivisanost, prije svega dijela poslodavaca i udruženja poslodavaca, da se aktivnije uključe u planiranje i realizaciju određenih aktivnosti, a što se može objasniti i nedovoljnom informisanošću o potencijalnoj saradnji i benefitima koji iz toga slijede.

Zaključak 3. Strateški i operativni ciljevi definisani Strategijom i dalje su relevantni za novi strateški dokument. Pojedini indikatori vjerovatno neće biti relevantni za nove strateške dokumente.

Zaključak 4. Nijesu svi akteri bili jednakо posvećeni na efikasan način implementaciji Strategije, što je uticalo na njen konačan rezultat. Velika radna grupa iz više institucija (Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo sporta i mladih, Centar za stručno obrazovanje, Zavod za školstvo, Ispitni centar, Sindikat prosvjete Crne Gore, univerzitet, Zavod za zapošljavanje, Privredna komora Crne Gore, Unija poslodavaca Crne Gore, Savez sindikata Crne Gore, NVO sektor i jedan broj škola) je učestvovala u izradi same Strategije. Utisak je da su manje učestvovali u monitoringu i evaluaciji strategije.

Zaključak 5. Resursi za implementaciju Strategije bili su značajno niži od planiranih. Koordinacija Strategije, monitoring i izvještavanje bi bili efikasniji da je formirano koordinaciono tijelo (kako je bilo planirano Strategijom). Ipak, implementacioni okvir je uspostavljen, funkcionalan je i efikasan iako je glavnica tereta na Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija.

Zaključak 6. Iako je procjena uticaja i održivosti ograničena u vrijeme ove evaluacije, može se zaključiti da je Strategija već proizvela određene vidljive rezultate. Održivost rezultata može biti ugrožena ukoliko izostane politička, finansijska i institucionalna posvećenost daljoj implementaciji.

Preporuke

Preporuka 1. Preporučuje se nastavak primjene Strategije (akcionog plana/programa ili nekog dokumenta pod nekim drugim imenom koji se bavi isključivo stručnim obrazovanjem) s obzirom na relevantnost svih definisanih ciljeva. Obezbjediti vidljivost stručnog obrazovanja u novoj sveobuhvatnoj strategiji. Potrebno je i dalje obezbijediti visoku pozicioniranost stručnog obrazovanja u sektoru obrazovanja.

Preporuka 2. Prilikom novog ciklusa strateškog planiranja potrebno je ostale institucije aktivnije uključiti u definisanje aktivnosti, jasnije definisati nadležnosti među institucijama i dati konkretna zaduženja radi implementacije mjera i aktivnosti, kao i njihov monitoring. Takođe, nakon isteka implementacije Strategije, potrebno je nastaviti rad na novom strateškom dokumentu. Dodatno, potrebno je razmotriti i preformulisati operativne ciljeve tako da oni budu što bolje uvezani sa strateškim ciljem. Korisititi nove indikatore koji su usklađeni sa EU indikatorima za stručno obrazovanje.

Preporuka 3. Obezbijediti kontinuitet sprovođenja strategije u smislu da je neophodno blagovremeno izrađivati akcione planove za predstojeće dvogodišnje periode. Osigurati da partnerske institucije, a prije svega stručne/mješovite škole, budu dobro upoznate sa dvogodišnjim akcionim planovima kako bi u svoje godišnje planove rada uključili aktivnosti kod kojih su škole odgovorne institucije ili učesnici u aktivnosti. Poželjno bi bilo i da institucije koje nisu iz sektora obrazovanja u svoje godišnje programe/planove rada uvrste aktivnosti iz akcionalih planova koji prate Strategiju razvoja stručnog obrazovanja, a odnose se na učešće tih institucija u određenim aktivnostima. Time će se svakako doprinijeti kvalitetnijem monitoringu i evaluaciji planiranih aktivnosti.

Preporuka 4. Preporučuje se realnije planiranje pojedinih aktivnosti u Strategiji, kako u pogledu finansijskih kapaciteta, tako i u pogledu zakonodavnih, institucionalnih i ljudskih kapaciteta u pojedinim institucijama. Potrebna je veća i aktivnija uključenost svih institucija prilikom definisanja aktivnosti u okviru priprema novih akcionalih planova i novog cjelokupnog strateškog dokumenta. Prilikom definisanja aktivnosti neophodno je tačno i precizno utvrditi nadležnosti pojedinih institucija, posebno ukoliko je riječ o zajedničkoj implementaciji.

Preporuka 5. Preporučuje se nastavak funkcionisanja implementacionog okvira uz unapređenje funkcionisanja koordinacionog tijela koje prati razvoj stručnog obrazovanja.

Preporuka 6. Preporučuje se povećanje sredstava koja se opredjeljuju za realizaciju aktivnosti planiranih Strategijom, kao i sprovođenje dodatnih aktivnosti na privlačenju EU fondova. Treba kreirati i stimulativan ambijent za povećanje ulaganja privrede u obrazovnu infrastrukturu, ali i raditi na koordinaciji donatorske pomoći u ovoj oblasti.

Preporuka 7. Preporučuje se kreiranje komunikacione strategije i posvećeno i efikasno pristupanje njenoj implementaciji kako bi se omogućilo povećanje razumijevanja stručnog obrazovanja, a naročito različitih oblika praktičnog obrazovanja kod svih aktera koji učestvuju u procesu. Potrebno je i dalje raditi na širenju razumijevanja značaja stručnog obrazovanja, kao i na promociji do sada ostvarenih rezultata, primjera dobre prakse i uspješnih studija slučaja.

V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA

5.1. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za 2024. godinu

Od ukupno 11.357.678,00 eura koliko je Akcionim planom za 2024. godinu bilo predviđeno za sprovođenje aktivnosti, realizovano je ukupno 6.252.229,00 eura. Posmatrajući sa aspekta izvora finansiranja, najveći dio sredstava u 2024. godini finansiran je iz Budžeta Crne Gore u iznosu od 3.524.329,00 eura (56,4 %), a iz kredita EIB-a i WBIF-a 2.727.900,00 eura (43,6%).

Grafik 5: Prikaz realizovanih sredstava u 2024. godini predviđenih AP prema izvorima finansiranja izražen u eurima i procentima

5.2. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva za cijelokupan period sprovodenja strateškog dokumenta

Sa aspekta utrošenih finansijskih sredstava za sprovodenje Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024), za pojedine aktivnosti u prvom dvogodišnjem akcionom planu (2020-2021. godina) nisu opredjeljivana sredstva, već su sredstva planirana kumulativno, na nivou budžetskih jedinica. Strategija je pripremljena u skladu sa ranjom metodologijom za izradu strateških dokumenata, kada nije postojala obaveza navođenja finansijskih pokazatelja u vezi s realizacijom mjera i aktivnosti. Za period 2022-2023. godina nije usvojen relevantan akcioni plan, te iz tog razloga u tabelu koja slijedi nisu unijeta planirana sredstva za te dvije godine.

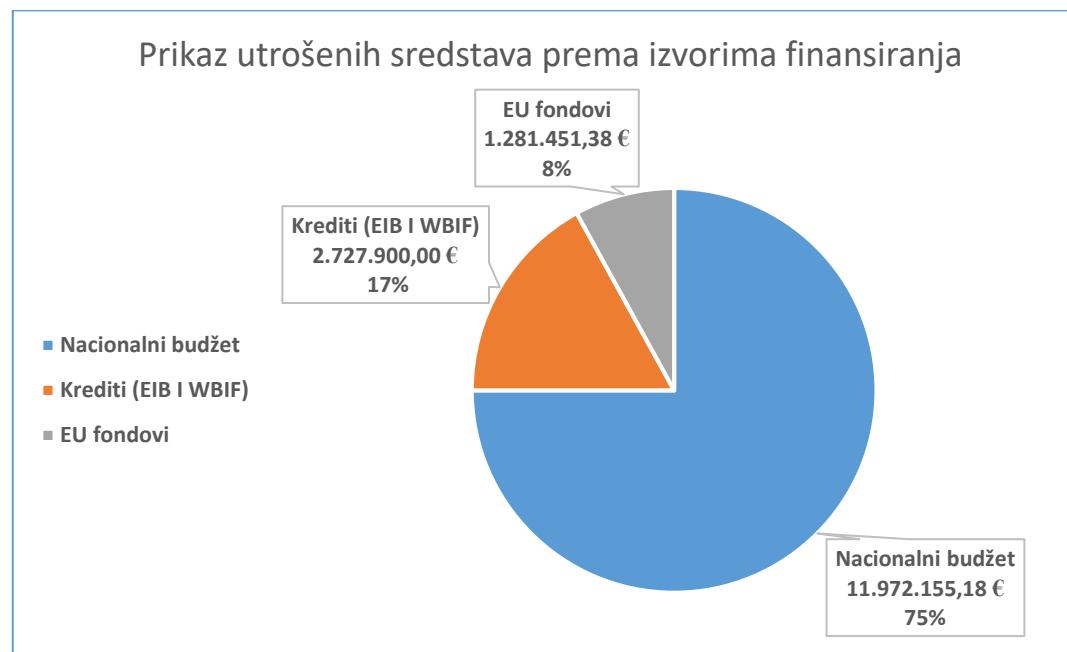
Tabela 4: Pregled planiranih i utrošenih finansijskih sredstava za ukupan period sprovodenja strateškog dokumenta prema izvorima finansiranja po godinama izražen u eurima

Finansijska sredstva ²⁵	2020. godina	2021. godina	2022. godina	2023. godina	2024. godina
Nacionalni budžet - planirana sredstva	1.349.599,00 €	1.401.599,00 €	-	-	4.860.045,00 €
Nacionalni budžet - realizovana sredstva	2.360.389,00 €	1.912.342,72 €	1.798.924,20 €	2.376.170,26 €	3.524.329,00 €
EU fondovi - planirana sredstva		613.700,00 €	-	-	35.500,00 €
EU fondovi - realizovana sredstva		1.200.696,15 €	31.531,78 €	49.223,45 €	-
Krediti (EIB i WBIF) - planirana sredstva	6.000.000,00 €	-	-	-	6.462.133,00 €
Krediti (EIB i WBIF) - realizovana sredstva	-	-	-	-	2.727.900,00 €
UKUPNO planirana sredstva		9.364.898,00 €	-	-	11.357.678,00 €
UKUPNO realizovana sredstva		5.473.427,87 €	1.830.455,98 €	2.425.393,71 €	6.252.229,00 €

Za realizaciju strateškog i operativnih ciljeva definisanih Strategijom ukupno je utrošeno 15.981.506,56 eura, od čega je 11.972.155,18 eura odnosno 75% iz Budžeta Crne Gore, 1.281.451,38 eura odnosno 8% iz EU fondova i 2.727.900,00 eura odnosno 17% iz kredita EIB-a i WBIF-a.

²⁵ Izvor: MPNI, Centar za stručno obrazovanje

Grafik 6: Prikaz utrošenih finansijskih sredstava za ukupan period sprovođenja strateškog dokumenta u procentima i eurima prema izvorima finansiranja

VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA

Sistem stručnog obrazovanja treba da slijedi potrebe i prioritete privrede, ali i potrebe pojedinca i društva u cjelini, nudeći mjere i aktivnosti kako bi se svakom pojedincu pomoglo da se što bolje snađe na tržištu rada. I pored značajnih rezultata koji su u prethodnom periodu postignuti u ovoj oblasti, i dalje postoji potreba za unapređenjem kvaliteta stručnog obrazovanja. Novom Strategijom za reformu obrazovanja (2025-2035), koja obuhvata sve nivoe douniverzitetskog obrazovanja, nastaviće se sa sprovođenjem mjera i aktivnosti na unapređenju kvaliteta stručnog obrazovanja. U narednom periodu posebnu pažnju treba posvetiti predviđanju potreba za vještinama i kvalifikacijama i, u skladu sa tim, pripremanju obrazovne ponude, unapređenju kvaliteta praktičnog obrazovanja i učenja uz rad, uspostavljanju mehanizama za evaluaciju

praktičnog obrazovanja, kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika/nastavnica, unapređenju mehanizama eksterne i interne evaluacije rada obrazovno-vaspitnih ustanova i dr.

Preporuke koje se odnose na operativne ciljeve

Operativni cilj 1: Stručno obrazovanje koje omogućava vještine, kompetencije i kvalifikacije za zapošljivost, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, lični razvoj i aktivno građanstvo pojedinaca

- Sprovođenje istraživanja o potrebama za vještinama i kvalifikacijama i, na osnovu toga, priprema sektorskih strategija sa definisanim prioritetima kako bi se na osnovu relevantnih informacija donosile i planirale politike i razvijale kvalifikacije za mlade i odrasle, uključujući kvalifikacije koje podržavaju zelenu i digitalnu ekonomiju, veću uključenost žena i ranjivih grupa (lica sa posebnim obrazovnim potrebama, Roma/Romkinja i dr.);
- Poboljšanje obrazovne ponude u stručnom obrazovanju osavremenjavanjem postojećih i razvojem novih obrazovnih programa na osnovu prethodno sprovedenih istraživanja o potrebama za vještinama i kvalifikacijama, sa posebnim akcentom na oblasti zelene i digitalne tranzicije;
- Proširivanje obrazovne ponude za učenike/učenice sa posebnim obrazovnim potrebama i obezbjeđivanje postupnosti u sticanju kvalifikacija u skladu sa mogućnostima polaznika/polaznica;
- Unapređenje procesa karijernog vođenja i savjetovanja u srednjim stručnim školama - obezbjeđivanje sistematske podrške učenicima/učenicama i kontinuirano realizovanje programa obuke školskih timova za karijernu orientaciju.

Operativni cilj 2: Relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo, dostupno i inovativno stručno obrazovanje

- Povećanje obima učenja uz rad u stručnom obrazovanju;
- Uspostavljanje sistema praćenja diplomaca stručnih škola nakon završetka obrazovanja radi realnog planiranja upisne politike i obrazovne ponude;

- Unapređenje mehanizama obezbeđenja kvaliteta u stručnom obrazovanju, sa posebnim fokusom na praktično obrazovanje u svim njegovim oblicima;
- Uspostavljanje mehanizama monitoringa i evaluacije praktičnog obrazovanja kod poslodavca kao osnovnih elemenata kvaliteta praktičnog obrazovanja;
- Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika/nastavnica koji treba da se bazira na utvrđenim, stvarnim potrebama;
- Realizovanje programa obuke u školama, kako bi one bile dostupne što većem broju nastavnika/nastavnica;
- Unapređenje digitalne pismenosti nastavnika/nastavnica;
- Obezbeđivanje kontinuirane obuke nastavnika/nastavnica praktičnog obrazovanja i instruktora/instruktorki praktičnog obrazovanja u skladu sa utvrđenim potrebama;
- Unapređenje kvaliteta praktične nastave u stručnom obrazovanju kroz osnivanje regionalnih centara izvrsnosti.

Operativni cilj 3: Sveobuhvatno i efektivno stručno obrazovanje, sa upravljanjem i finansiranjem koje podstiče izvrsnost i efikasnost

- Jačanje saradnje sa poslodavcima i njihovo aktivno uključivanje u procese planiranja, sprovođenja, nadzora i vrednovanja stručnog obrazovanja;
- Uspostavljanje sistema podsticaja poslodavcima koji učestvuju u realizaciji praktičnog obrazovanja i zapošljavaju učenike/učenice nakon završetka obrazovanja formiranjem Fonda za podršku dualnom obrazovanju;
- Promocija deficitarnih kvalifikacija i stručnog obrazovanja u cjelini;
- Unapređenje upisne politike radi bržeg odgovora na potrebe tržišta rada;
- Unapređenje kompetencija rukovodnog kadra u školama;
- Unapređenje infrastrukturnih i materijalno-tehničkih uslova u školama.